

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Extrémně pravicové strany ve středovýchodní Evropě
– komparace České republiky, Slovenské republiky a
Polska**
Michaela Šimová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Extrémně pravicové strany ve středovýchodní Evropě
– komparace České republiky, Slovenské republiky a
Polska
Michaela Šimová**

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Ráda bych na tomto místě poděkovala doc. PhDr. Ladislavu Cabadovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi při zpracování bakalářské práce poskytl.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. OPERACIONALIZACE POJMŮ EXTREMISMUS A RADIKALISMUS.....	10
1.1. EXTREMISMUS.....	11
1.2. RADIKALISMUS.....	13
2. KRAJNÍ PRAVICE.....	15
2.1. PŘÍČINY EXISTENCE A ÚSPĚCHU KRAJNÍ PRAVICE.....	17
2.2. SPECIFIKA KRAJNÍ PRAVICE VE STŘEDOVÝCHODNÍ EVROPĚ.....	19
3. KRAJNÍ PRAVICE V ČESKÉ REPUBLICE.....	20
3.1. SDRUŽENÍ PRO REPUBLIKU – REPUBLIKÁNSKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA (SPR-RSČ).....	21
3.1.1. Zapojení do politického systému a profil voličů SPR-RSČ.....	22
3.1.2. Programatika a ideová východiska.....	23
3.2. DĚLNICKÁ STRANA (DS).....	24
3.2.1. Zapojení do politického systému a profil voličů DS (DSSS).....	27
3.2.2. Programatika a ideová východiska.....	29
3.3. DALŠÍ KRAJNĚ PRAVICOVÉ SUBJEKTY V ČESKÉ REPUBLICE.....	31
4. KRAJNÍ PRAVICE NA SLOVENSKU.....	32
4.1. SLOVENSKÁ NÁRODNÍ STRANA (SNS).....	34
4.1.1. Zapojení do politického systému a profil voličů SNS.....	36
4.2.2. Programatika a ideová východiska.....	38
4.2. DALŠÍ KRAJNĚ PRAVICOVÉ SUBJEKTY NA SLOVENSKU.....	40
5. KRAJNÍ PRAVICE V POLSKU.....	41
5.1. LIGA POLSKÝCH RODIN (LPR).....	42
5.1.1. Zapojení do politického systému a profil voličů LPR.....	45
5.1.2. Programatika a ideová východiska.....	46
5.2. DALŠÍ KRAJNĚ PRAVICOVÉ SUBJEKTY V POLSKU.....	48
6. KOMPARECE KRAJNĚ PRAVICOVÝCH POLITICKÝCH STRAN.....	49
6.1. FAKTORY ÚSPĚCHU KRAJNĚ PRAVICOVÝCH STRAN REGIONU SVE.....	49
6.2. RELEVANCE A PŮSOBNÍ VE STRANICKÉM A POLITICKÉM SYSTÉMU	50
6.3. PROGRAMATIKA.....	52
ZÁVĚR.....	54
RESUMÉ.....	56
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	57

SEZNAM ZKRATEK

AWS – Volební akce solidarita

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

DS – Dělnická strana

DSSS – Dělnická strana sociální spravedlnosti

EP – Evropský parlament

EU - Evropská unie

HSES– Hlinkova slovenská ľudová strana

HZDS – Hnutí za demokratické Slovensko

KPN – Konfederace nezávislého Polska

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

LPR – Liga polských rodin

LSNS – Ľudová strana – Naše Slovensko

NATO – Severoatlantická aliance

NSS – Nejvyšší správní soud

OS DS – Ochranné sbory Dělnické strany

PaS – Právo a Spravedlnost (v ČR)

PiS – Právo a Spravedlnost (v Polsku)

PPN – Polská národní strana

PSNS – Pravá slovenská národní strana

PS PČR – Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky

RMS – Republikáni Miroslava Sládka

SĽS – Slovenská ľudová strana

SMER-SD – SMER – sociální demokracie

SNS – Slovenská národní strana

SP – Slovenská pospolitost'

SP-NS – Slovenská pospolitost' – Národní strana

SPR-RSČ – Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa

STEM – Středisko empirických výzkumů

SVE – Středovýchodní Evropa

VF – Vlastenecká fronta

ÚVOD

Krajní pravice se v regionu střední a východní Evropy (dále jen SVE) od 90. let 20. století stala tématem, jež zaměstnává média, společenskovední výzkumníky, ale i politiky samotné. Region SVE procházel po roce 1989 významnými změnami v oblasti politické a ekonomické transformace a započal se zde proces postupné demokratizace. Transformační procesy v této oblasti doprovázely mnohé problematické jevy, které často vyústily ve frustraci obyvatel, ze které do značné míry mohl krajně pravicový politický proud čerpat. Prudké kulturní a sociální změny, stejně tak změny politické a ekonomické, jsou důležitými determinantami při výzkumu vzestupu krajně pravicových uskupení v regionu SVE. Neméně důležitá pro pochopení vzniku a vývoje krajně pravicových subjektů v této oblasti jsou specifika jednotlivých států (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 13-14).

Působení krajně pravicových subjektů nicméně není omezeno jen na oblast regionu SVE. V celé Evropě můžeme v posledních desetiletích spatřovat nárůst podpory pro krajně-pravicové subjekty. Příkladem mohou být Švédští demokraté, kteří v posledních parlamentních volbách v roce 2014 získali 12,9 % hlasů a stali se tak třetí nejúspěšnější švédskou stranou (Election Guide 2014). Podobné příklady můžeme nalézt i v Nizozemsku nebo v Dánsku. V regionu SVE krajně pravicová politická uskupení nezískávají tak výraznou podporu voličů, přesto je možné říci, že tato uskupení neustále vykazují aktivitu.

Oblast krajní pravice je téma, jež je hojně zkoumáno společenskovedními výzkumníky a literatura vztahující se k tomuto tématu je i v českém prostředí dobře přístupná. Zároveň se jedná o téma, které se těší zvýšenému zájmu i ze strany médií a veřejnosti. Příčinou může být fakt, že subjekty krajní pravice bývají často velmi zjednodušeně spojovány s ideologiemi fašismu a nacismu, jež vzbuzují u veřejnosti i médií velmi záporné konotace. Krajně pravicová uskupení, jež vznikla po roce 1989, mohou navazovat na historickou tradici podobně orientovaných subjektů z 20. a 30. let 20. století, často ale do původní ideologie vnášejí nová témata, jež je od původních ideologií fašismu a nacismu vzdalují. Právě tato nová témata (kritika multikulturalismu, kritika globalizace

a EU aj.) zapřičiňují, že současná krajní pravice je tematicky mnohem diferencovanější a složitější (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 14).

Vzhledem k rozsahu bakalářské práce a velmi širokému tématu, kterým debata o krajní pravici v regionu SVE bezesporu je, jsem byla nucena omezit komparaci pouze na tři země – Českou republiku, Slovenskou republiku a Polsko. Jak je patrné z hlediska výběru států pro komparaci, jedná se o kulturní a politicko-geografický prostor, který v řadě případů sdílí obdobné historické kořeny a zkušenosti. Tyto země zastihly podobné události v meziválečném období, jež je v případě Polska i Československa charakteristické vznikem samostatných států, které se snažily za obtížných historických okolností nastolit demokracii. Všechny tři země též sdílely vývoj v rámci komunistického bloku v období po druhé světové válce. Možnost plně rozvinout demokratické mechanismy tyto státy získaly až po rozpadu Sovětského svazu. I přes podobná východiska se vydaly jinými cestami i v případě podoby krajně pravicové politické scény. Obecně lze říci, že mezi specifika polské krajní pravice lze zahrnout antisemitismus nebo radikální katolicismus (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 64). Základním rysem české a slovenské krajní pravice je vyhrocený nacionalismus a odmítavý postoj k národnostním a etnickým skupinám (VeJVodová 2011: 186).

S přihlédnutím ke způsobu, jakým je práce koncipována, využiji jako hlavní výzkumnou metodu komparaci. Hlavním cílem této práce je poskytnout detailní analýzu vybraných krajně pravicových politických stran a hnutí v zemích regionu SVE (Česká republika, Slovenská republika a Polsko), zachytit mobilizační témata, historicky podmíněné souvislosti, analyzovat jejich programatiku, ideová východiska a působení v rámci stranicko-politického systému. Neméně důležitým cílem je zachycení specifík, které krajně pravicové subjekty vykazují v tomto prostoru ve srovnání s krajně pravicovými subjekty západoevropských zemí.

Svou práci jsem se rozhodla rozdělit do tří částí. Studium krajně pravicových subjektů patří k oblastem, v nichž je patrná terminologická nejednoznačnost. Proto jsou v první části této bakalářské práce blíže operacionalizovány pojmy, se kterými budu v následujícím textu pracovat. Těmito pojmy jsou extremismus

a radikalismus, které bývají často nesprávně používány a zaměňovány především v mediálním prostředí. Pro potřeby této práce je nutné operacionalizovat také pojem antisystémová strana. Jedná se o výraz, který se při výzkumu krajních politických subjektů v mnoha ohledech jeví jako vhodnější než výraz extremistický. Především proto, že k poznání charakteru politické strany je nutné analyzovat i její vztah k politickému systému jako celku (Danics 2007: 58). Využiji charakteristiku antisystémové strany, kterou představil Giovanni Sartori. V teoretické části práce dále představím minimalistický koncept nizozemského politologa Case Muddeho, který nabízí základní ideově-politický rámec pro krajně pravicovou rodinu. Společný ideologický základ krajní pravice dle Muddeho zahrnuje 4 znaky: nacionalismus, xenofobii, víru v zákon a pořádek a tzv. welfare šovinismus, který znamená, že státní sociální politika bude upřednostňovat „*vlastní národ*“ (Mudde 2007: 21). Jedním z cílů mé bakalářské práce bude zjistit, zda se obdobné ideologické prvky nacházejí i v programatikách politických stran v regionu SVE.

Ve druhé, empirické části práce, se již zaměřím na jednotlivé země, jež jsem si pro komparaci zvolila. V každé z vybraných zemí, tedy v České republice, Slovenské republice a Polsku představím tamní krajně pravicové subjekty a popíši obecnou podobu krajně pravicové scény. Selektce krajně pravicových subjektů v těchto zemích nebyla náhodná, ale je odvozena z voličské podpory. Prostor bude především věnován politickým stranám, které zaznamenaly úspěch v některém z typů voleb. Následně se zaměřím na jejich vývoj, analýzu programatiky a ideových východisek, kde budou zejména reflektovány postoje k tématu národnostních a etnických menšin, kritiky nadnárodních struktur (EU, NATO) a obrany národních zájmů. Též neopomenu zmínit voličskou podporu, relevanci a působení příslušných politických stran v rámci stranicko-politického systému. Třetí, závěrečnou částí práce, bude samotná komparace. Zhodnotím informace z předchozích částí práce a pokusím se nalézt nějaké společné a odlišné rysy komparovaných politických stran v oblastech, které jsem zvolila pro analýzu.

Pro potřeby této práce jsou důležité oficiální webové stránky jednotlivých

politických stran, ze kterých budu čerpat jejich volební programy a stanovy. Dalšími internetovými zdroji, které v této práci využiji, jsou servery s výsledky voleb jako Election Guide a Volby.cz. Z tištěných publikací budu vycházet především v teoretické části práce. Pro konceptualizaci pojmů v první části práce jsem zvolila knihy Miroslava Mareše *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR* a Jana Charváta *Současný politický extremismus a radikalismus*. Dalšími knihami, jež považuji za nezbytné pro zpracování tohoto tématu, jsou *Populist radical right parties in Europe* a *The ideology of the extreme right* od Case Muddeho a kniha *Strany a stranické systémy* od Giovanniho Sartoriho. Čerpat budu též z online odborných časopisů, především z časopisu *Středoevropské politické studie* a z časopisu, který se věnuje pravicovému extremismu a radikalismu s názvem *REXTER*.

VÝZKUMNÉ OTÁZKY:

1. Jaké jsou shodné a odlišné rysy krajně pravicových subjektů v ČR, SR a Polsku?
2. Jaké faktory měly vliv na úspěch krajní pravice v ČR, SR a Polsku?
3. Jaké místo zauímají krajně pravicové politické subjekty v rámci stranických a politických systémů v ČR, SR a Polsku?
4. Které ideologické prvky vymezené v konceptu Case Muddeho byly potvrzeny v programatikách krajně pravicových subjektů v ČR, SR a Polsku a které nikoliv?

1. OPERACIONALIZACE POJMŮ EXTREMISMUS A RADIKALISMUS

Studium fenoménu extremismu provází značná terminologická nejednotnost, která znesnadňuje jeho vymezení a odlišení od pojmů jako je radikalismus, fundamentalismus anebo také populismus. Zejména se pojem extremismus často směřuje s pojmem radikalismus a nerozlišuje se mezi nimi. Důvodem může být fakt, že extremismus bývá definován pomocí radikalismu, který ovšem má svoji historii a tradici v rámci politického myšlení (Danics 2007: 54).

1.1. EXTREMISMUS

Ačkoliv se pojem extremismus začal ve slovníku společenských věd objevovat až ve druhé polovině 20. století, jeho etymologický původ je mnohem starší. Vychází z latinsko-řecké kombinace slov. Pojem „*extremus*“ lze přeložit jako „nejzazší“ a v latině označoval nejdále ležící pozici. Spojení „*extremitas mundi*“ bylo označením pro regiony, které byly vzdálené od metropole Říma, jakožto centra impéria (Mareš 2003: 20).

Pojem extremismus se začal výrazněji používat v angloamerickém prostoru ve třicátých až padesátých letech 20. století, především v dílech německých emigrantů, avšak bez bližšího vymezení. To provedl až v 50. letech 20. století Seymour Martin Lipset, který jej v zásadě postavil jako protiklad pojmu „*liberal democracy*“. Z angloamerického prostoru se pojem rozšířil i do evropského prostředí. Pokud připustíme jistou simplifikaci, můžeme konstatovat, že v anglicky mluvících zemích je rozšířenější pojem radikalismus, který je užíván jako synonymum pro to, co je v jiných prostředích označováno za extremismus. V německém akademickém prostředí došlo naopak k diferenciaci těchto pojmů. V českém prostředí po tzv. sametové revoluci začaly být tyto pojmy mimořádně frekventované a postupně se v akademickém i v úředním pojetí ujalo jejich chápání v tom slova smyslu, v jakém jsou používána v Německu. V mediálním prostředí je nadále používání těchto pojmů velmi volné (Mareš 2003: 20-21).

Používání pojmu extremismus je v současné politické vědě provázeno debatou. Jelikož neexistuje obecně platná definice extremismu, dochází k tomu, že je možné s tímto termínem nakládat velmi svévolně a označení politického soupeře za „extremistu“ může být strategií směřující k jeho politické diskvalifikaci. Pro politickou vědu se zdá být tento pojem neuchopitelný a dosud nebyl pojem extremismus uspokojivě definován. Stávající definice extremismu jsou ovlivněny profesním zaměřením jejich autorů a žádná není přesná a obecně uplatnitelná (Chmelík 2012: 14). Mnoho vědců proto dává přednost užívání přesných označení, jakými jsou například neonacismus nebo rasismus. Nejvíce se ale sociální vědci přiklánějí k chápání pojmu extremismus jakožto ideologie nebo aktivity směřující proti demokratickému zřízení (Charvát 2007: 13).

Myšlenkovým základem extremismu se rozumí různé ideologie, které zpochybňují demokratické základy společnosti či některá základní lidská práva a svobody. Projevem extremismu v současné době je organizovaná (více či méně) a systematická aktivita jedinců, jež může nabýt verbální, grafickou anebo fyzickou podobu. Tyto aktivity mají v největším množství případů charakter narušování veřejného pořádku, poškozování majetku anebo propagace idejí, které jsou v rozporu s právním řádem příslušné země (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 16).

S tímto vymezením extremismu koresponduje i definice extremismu, se kterou pracuje Ministerstvo vnitra ČR. Jan Charvát ovšem tvrdí, že pro účely sociálních věd není tato definice plně vyhovující. Extremismus chápaný jako nepřátelský postoj ke stávajícímu režimu nelze vázat na konkrétní ústavní zřízení. S ohledem na obecnost definice je nutné formulovat extremismus jako směřování proti principům, na nichž je v konkrétní chvíli stát založen, nikoliv proti konkrétní vládě samotné. Extremismus v tomto pojetí nepředstavuje žádnou pevně danou politickou ideologii či doktrínu, ale je dynamickým jevem. Což znamená, že aktivity vnímané v minulosti jako extremistické mohou být v současné době považovány za normální, a naopak (Charvát 2007: 12).

Někteří autoři vnímají extremismus jako produkt demokratizačních procesů. Ve smyslu neexistence účinných obranných mechanismů v demokratických společnostech, které by ji bránily proti škodlivým procesům a aktivitám (Chmelík 2012: 13). Klaus von Beyme tvrdí, že pokud je extremismus ve společnosti minimalizován, dochází ke konsolidaci stranického systému a i demokracie obecně (Beyme, cit. dle Mareš 2003: 84). Mareš argumentuje tím, že přítomnost extremistických subjektů je typická i pro zavedené a konsolidované demokracie a jejich přítomnost může být „*normální patologií*“ některých demokratických režimů (Mareš 2008: 3).

Při vysvětlování označení postojů, které jsou v opozici vůči demokracii, je rovněž nutné zmínit definici antisystémové strany. Nejznámější koncept antisystémové strany předložil Giovanni Sartori, který hovoří o zpochybnění legitimacy politického systému a úsilí nahradit jej jiným, z pohledu antisystémové

strany efektivnějším systémem. Takováto politická strana neusiluje o kompromis, ale vyhrocuje konflikty s cílem vyvolat krizi legitimacy systému a přivodit jeho pád (Sartori 2005: 137). Extremistické strany lze tedy zařadit ke stranám antisystémovým, ačkoliv nejsou jejich jedinými představiteli.

Někteří politologové hovoří o tzv. „*tribunské funkci*“ antisystémových stran, jelikož hájí zájmy sociálních skupin, které se cítí být vyřazeny z účasti na politice. Díky tomu, že tato uskupení dávají manifestačně najevo nespokojenost se stávajícím nastavením systému, ho v určitém ohledu stabilizují. Odvádějí nespokojené jedince od spontánních revolučních akcí, čímž systém stabilizují i se stávajícími konflikty a štěpeními. Zároveň tím antisystémové strany riskují, že jim bude nastálo odepřena účast ve vládě (Danics 2007: 60-61).

Za důležité považují rozlišit pojmy extremistický a extrémní, které bývají často nepřesně užívány jako synonyma. Pojem extrémní pravice odkazuje k takové pozici, kde se souhrn názorů a postojů jako celek nachází blízko pravicovému pólu na pomyslném pravolevém kontinuu, což nemusí být nutně pozice extremistická, tj. nemusí naplňovat znaky extremismu (Mareš 2003: 24). Uvedené rozlišení je v souladu s vymezením, jež předkládá Giovanni Sartori, který v rámci antisystémových stran hovoří o rozdílu mezi extrémními a extremistickými stranami. Extremistické strany jsou dle Sartoriho ty, které usilují o revoluční dobytí moci, chovají se aktivisticky a neuznávají stávající politický systém. Naopak strany extrémní se nacházejí na jednom z krajních konců širokého spektra politických postojů. Třetím typem, který vymezuje, je strana izolovaná, kterou veřejné mínění z hodnotových důvodů neakceptuje a ostrakizuje (Sartori 2011: 79-80). V tomto pojetí je možné za synonymum ke slovu „*extrémní*“ považovat přídavné jméno „*krajní*“.

1.2. RADIKALISMUS

Ve slově radikalismus nalezneme latinský slovotvorný základ „*radix*“, který lze do češtiny přeložit jako „*kořen*“ nebo „*původ*“. V tomto původním smyslu pojem sloužil k označení boje demokratů, republikánů, socialistů a socialistických revolucionářů proti vládě šlechty a za proměnu společenského

systemu „*až ke kořenům*“. Později začal být chápán jako označení pro nejprudší formy rozhodování. Radikalismus v dnešním pojetí vyjadřuje schopnost kriticky zpochybňovat existující okolnosti a hlásat reformu. Jedná se tedy spíše o postoj než o koherentní politické přesvědčení, jehož praktický obsah se mění podle historických a politických okolností, ve kterých se radikálové nacházejí a jež hodlají zásadním způsobem měnit (Mareš 2003: 32-33).

Při používání přídavného jména „*radikální*“ je třeba brát v potaz různé konotace, které tento pojem v různých oblastech a v různých historických epochách má. V Německu devatenáctého století byl pojem radikál uplatňován pro zastánce všeobecného volebního práva a principu rovnosti. Stejně označení si ve Velké Británii vysloužil utilitaristický filosof Jeremy Bentham (Dočekalová 2007: 73). Cas Mudde poté upozorňuje na rozdíl v používání pojmu v evropské a americké tradici. Evropská tradice definuje extremistické postoje jako protiústavní, zatímco radikální postoje ještě splňují kritéria ústavnosti. Radikalismus je poté chápán jako mezistupeň mezi extremismem a demokracií. V angloamerickém prostředí se toto rozlišení neujalo a termínu radikální pravice je v americké literatuře přisuzován odlišný a daleko širší význam (Mudde 2000a: 12-13).

Dělicí linie mezi extremismem a radikalismem je velmi nejednoznačná a do značné míry propustná. Štefan Danics spatřuje rozdíly mezi extremismem a radikalismem v používání odlišných prostředků a v jiných cílech. Extremisté neváhají použít k realizaci svých cílů i násilí, zatímco radikálové využívají všechny dostupné legální prostředky, ačkoliv některé se mohou nacházet na samém okraji ústavního rámce. Kardinální rozdíl mezi nimi představují jejich cíle na základě kterých je jim vtisknut zcela odlišný charakter politické opozice. Extremistická opozice ztělesňuje fundamentální a ideologickou opozici, jejímž cílem je zničení stávajícího politického systému. Radikálové naopak představují legální opozici vůči dané vládě, z čehož vyplývá, že jejich cílem je zajistit změny, které se dají realizovat politickými reformami při zachování stávajícího politického systému. Nedochází tedy k paušálnímu zavržení demokracie a jejích základních hodnot a principů, ale ke zpochybňování některých jejích dílčích

aspektů (Danics 2007: 54-55).

S ohledem na nesnadné určení hranice mezi extremismem a radikalismem, které je do značné míry způsobeno řadou jejich společných znaků, jsem se rozhodla ve své práci užívat termín krajní pravice. Tento termín je dostatečně široký a zahrnuje jak extremistické, tak radikální politické strany. Pokud nebude prokazatelné, že je politický subjekt extremistický nebo radikální, budu užívat označení krajně-pravicová.

2. KRAJNÍ PRAVICE

Termín krajní pravice se používá jako souhrnné označení pro takové subjekty, které se pohybují od ultrakonzervativního nacionalismu přes pravicový populismus až k neofašismu a neonacismu. Jednotlivá krajně pravicová hnutí se od sebe na veřejnosti často distancují. Zejména neonacisté jsou obtížně přijatelní v celém krajně pravicovém spektru (Charvát 2007: 18). Při popisu stran tohoto typu se hovoří o krajně pravicové stranické rodině. Její definice představuje komplikovanou záležitost a neexistuje žádné obecně akceptovatelné vymezení tohoto tábora. Překážkou, jež způsobuje nesnáze při nalezení všeobecně uznávané definice tohoto fenoménu, je samotná povaha krajní pravice. Krajní pravice není homogenním tělesem a zahrnuje radikálně pravicové strany účastnící se vlády, ale též extremistické organizace, zájmové skupiny či subkultury (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 24).

Pro vymezení krajní pravice využiji koncept Case Mudde, který je v české literatuře označován za minimalistický. Cas Mudde na základě analýzy pěti západoevropských krajně pravicových stran vymezil společný ideologický základ krajní pravice, který kombinuje čtyři prvky: nacionalismus, xenofobii, volání po právu a pořádku a program šovinistického sociálního zabezpečení (Mudde 2000a: 170). Dle Muddeho konceptu může nacionalismus existovat ve dvou podobách. První, etnický nacionalismus, vychází z myšlenky, že stát by měl být tvořen příslušníky jednoho etnika a státní hranice by měla odpovídat etnické hranici. Druhým typem je nacionalismus státní, který nehovoří o etnické homogenitě, ale homogenitě kulturní. Stát je v tomto případě pojímán jako

společensví jedinců, kteří se buď na území daného státu narodili, anebo na území tohoto státu žijí a usilují o naturalizaci. Krajně pravicové subjekty uznávající princip státního nacionalismu poté zdůrazňují repatriaci i asimilaci, aby bylo dosaženo vnitřní homogenity. Mudde tvrdí, že některé politické subjekty mohou kombinovat oba tyto typy (Mudde 2000a: 171).

Xenofobie u zkoumaných krajně pravicových stran byla nejvíce patrná v odporu vůči přistěhovalcům, jejich kulturním hodnotám a multikulturalismu. Přistěhovalci jsou krajně pravicovými subjekty vykresleni jako konkurenti, kteří zabírají místním lidem pracovní místa a způsobují veškeré problémy v zemi, jako je rostoucí kriminalita nebo morální úpadek společnosti. Tendence negovat vše „cizí“ se ovšem nemusí projevovat jen ve vztahu k imigrantům, ale také ve vztahu k homosexuálům a levici (Mudde 2000a: 172-173).

Přesvědčení o významu práva a pořádku souvisí s představou policejního a soudního aparátu, který by důsledně postihoval kriminalitu. Nešlo by jen o posílení pravomocí těchto složek a případné širší definování kriminálních činů, ale i o zvýšení počtu policistů a modernizaci jejich vybavení. V programatikách krajně pravicových subjektů se může objevovat i volání po zavedení trestu smrti. Zajímavým fenoménem je fakt, že krajně pravicové subjekty nevykazují sklony k militarismu a nevolají po výrazném navýšení počtu personálu ani posílení pravomocí armády. Kromě toho zdůrazňují čistě obranné úkoly armády a jsou zdrženlivé v otázkách jejího mezinárodního nasazení (Mudde 2000a: 173-174). Posledním znakem, který Mudde vymezil, je program šovinistického sociálního zabezpečení. Optikou tohoto znaku by měl stát v oblasti státní sociální politiky upřednostňovat příslušníky „*vlastního národa*“ před cizinci. Tím nejsou myšleny jen pracovní místa a peníze, ale též je kladen důraz na ochranu národní zemědělské produkce a podporu malých a středních podniků před velkými nadnárodními korporacemi. Tento bod je více akcentován v souvislosti s rostoucí úrovní evropské integrace (Mudde 2000a: 174-175).

Zajímavý je dle autorů Hlouška a Kopečka závěr Muddeho ohledně antisystémovosti krajní pravice. Mudde zjistil, že všechny analyzované subjekty krajní pravice akceptovaly demokracii, a tudíž na základě jeho výsledků

antisystémová orientace krajně pravicových stran nemusí být nutným profilujícím rysem (Hloušek – Kopeček 2010: 214).

2.1. PŘÍČINY EXISTENCE A ÚSPĚCHU KRAJNÍ PRAVICE

Krajní pravice prožila svůj zlatý věk v období před druhou světovou válkou ve formě fašismu a nacismu. Po válce byly oba směry v několika zemích zakázány a staly se z nich spíše marginální ideologické proudy. Od konce druhé světové války se přesto objevují různé skupiny, které se snaží na tyto ideologie částečně navazovat (Charvát 2007: 70-71). Dnešní krajní pravice je ovšem tematicky mnohem složitější a diferencovanější, jelikož vstřebává témata, jako je kritika islamismu, multikulturalismu, globalizace či kapitalismu (Smolík 2013a: 386-387).

Vzestup krajně pravicových subjektů je nicméně nesporný. Především v posledních dvou desetiletích 20. století se fenomén krajní pravice stal mnohem rozšířenějším a politicky významnějším. Velmi diskutovanou tezí věnující se hledání příčin vzestupu krajní pravice je koncept „*tiché revoluce*“ Piera Ignaziho. Podle Ignaziho představuje expanze krajní pravice určitý druh sociální reakce na probíhající změny. Globalizující se ekonomika vyžaduje mnohem flexibilnější pracovní sílu a velká část jedinců se na tyto podmínky nedokáže adaptovat. Mnozí se tak ocitají v sociálně marginalizovaném postavení charakteristické dlouhodobou nezaměstnaností, rostoucí frustrací a touhou po obnovení dřívějšího stavu. Ten se vyznačuje tradičními vazbami a pouty, pořádkem a harmonií, které akcentují právě krajně pravicové subjekty slibující rázná a jednoduchá řešení. Nejen ekonomická globalizace, ale také příliv přistěhovalců ze třetího světa předurčuje dle Ignaziho krajní pravici k úspěchu (Ignazi, cit. dle Hloušek – Kopeček 2010: 210-211). Cas Mudde poukazuje na nereálnost faktu, že by voliči krajní pravice byli vždy jen ekonomičtí „*losers*“ globalizace a modernizace (Mudde 2007: 223-224).

Příčiny úspěchů současných krajně pravicových stran v Evropě je nutné hledat i ve specifikách jednotlivých stranicko-politických systémů a v přítomnosti témat, na nichž by se tyto subjekty mohly vyprofilovat. Strany krajní pravice se

snaží využívat nespokojenosti s etablovanými politickými stranami a hnutími. Někteří čeští autoři upozorňují na to, že v poválečném období došlo k „*odideologizování*“ tradičních politických sil a veškerý boj o voliče byl přesunut do politického středu. Mimo tento střed se otevřel prostor pro strany, které využily nově „*uvolněných*“ témat a odporu některých skupin voličů proti tradičním politickým stranám. Důležitým aspektem úspěchu krajní pravice je i skutečnost, jakým způsobem se dokážou stávající politické subjekty vyrovnat s aktuálními společensko-ekonomickými výzvami (Mareš 2003: 81-82).

Velkého ohlasu se dostalo také teorii o „*extremismu středu*“. Příznivci extrémních stran a hnutí středu se obvykle rekrutují ze stoupců liberalismu a zpravidla vyžadují pevný řád a tvrdé zákony namířené proti jiným národnostem, rasám či etnikům. Reagují tak na vývoj moderního kapitalismu a rostoucí konkurenci plynoucí z poklesu významu hranic a vývoje mezinárodního obchodu. Politické elity z řad extremistů středu volají po izolaci republiky, mají nesmiřitelný postoj k Romům, kriminalitě a viditelnému porušování zákonů. Typické jsou pro ně populistická veřejná vystoupení a kladení důrazu na drobné živnostníky a podnikatele (Chmelík 2012: 21-22). Voliče extrémních stran a hnutí středu v tomto případě nelze označit jako tzv. „losers“.

Při výzkumu krajní pravice v postkomunistickém prostoru je nutné vnímat specifické postavení nacionalismu, které je způsobeno ztrátou identity na kolektivní i individuální úrovni v komunistickém období. Obyvatelé postkomunistických zemí hledají v nacionalismu stabilizující identitu (Mareš 2003: 82).

Klaus von Beyme tvrdí, že předpoklady pro úspěch krajní pravice v regionu SVE jsou determinovány prvkem etnického uvědomění v návaznosti na vlastní státní tradici. V této souvislosti vymezuje tři typy zemí regionu SVE:

1. Národy s dlouhou státní kontinuitou, vysokým etnickým uvědoměním a velkou etnickou homogenitou (Rusko, Polsko, Maďarsko, ČR);
2. „*Pozdní*“ historické národy s malou etnickou homogenitou, ale s politicky vysoce vystupňovaným etnickým vědomím (Srbsko, Chorvatsko, Rumunsko, Slovensko, Ukrajina, kavkazské republiky);

3. Nové národy s malými zkušenostmi s vlastními státy a s nízkou etnickou homogenitou (Bělorusko).

Beyme spatřuje druhý výše jmenovaný typ jako nejvíce náchylný ke vzniku a působení subjektů krajní pravice (Beyme, cit. dle Mareš 2003: 84).

2.2. SPECIFIKA KRAJNÍ PRAVICE VE STŘEDOVÝCHODNÍ EVROPĚ

Krajní pravice byla do rozpadu komunistického bloku definována pouze v západním světě. Ovšem v 90. letech 20. století se objevila potřeba ji redefinovat, s ohledem na nové fenomény charakteristické pro středovýchodní Evropu. Mezi specifika těchto zemí patří absence přistěhovalců ze třetího světa, kteří byli do značné míry nahrazeni oživením četných nacionálních sporů a pnutí, které se ukázaly být trvalé a silné. Jedná se o spory se sousedními státy, ale také o problematiku postoje většinové společnosti k různým menšinám uvnitř těchto států (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 25). Ačkoliv se v postsovětském prostoru příliš nerozvinul antiimigrační nacionalismus s ohledem na nízký příliv imigrantů, krajní pravice se v tomto regionu snažila využít tématu uprchlíků z postsovětského prostoru nebo Balkánu (Hloušek – Kopeček 2010: 231).

V zemích SVE se po roce 1989 nekonala žádná „*tichá kontrarevoluce*“ vůči postmaterialistické hodnotové změně. Nicméně kritika negativních dopadů ekonomické transformace se silně promítla do profilu zdejší krajní pravice. U některých autorů se tato skutečnost odrazila i v terminologickém označení „*protestně-transformační*“ populistické strany. Dalším specifikem krajní pravice v regionu SVE je silný antikomunismus, který se projevoval zejména v porevolučních letech. Krajně pravicové politické strany se snažily využít antikomunistických nálad, které ve společnosti v 90. letech panovaly (Hloušek – Kopeček 2010: 231).

Společným znakem krajně pravicových stran ve středovýchodní Evropě je také odpor k členství ve vojenských aliancích, zejména NATO. Do značné míry je tento postoj ovlivněn několika desetiletími sovětské hegemonie v této oblasti, která postavila země SVE do podřadné role. Typickým pro krajní pravici se stal také odpor k EU a euroskepticismus. Lubomír Kopeček ovšem upozorňuje, že

euroskepticismus není charakteristickým znakem pouze krajní pravice, nicméně se objevuje i mezi konzervativními stranami a stranami krajní levice (Kopeček 2007a).

3. KRAJNÍ PRAVICE V ČESKÉ REPUBLICĚ

Pád komunistického režimu v roce 1989 umožnil vznik pluralitního demokratického systému na českém území. Od počátku v jeho rámci působily síly pravicově extremistické, které usilovaly o odstranění stávajícího režimu, ale také síly, které z radikálně pravicových pozic nové uspořádání společnosti kritizovaly (Mareš 2003: 175). Devadesátá léta byla charakteristická dominancí politické strany SPR-RSČ a její schopností integrovat českou krajně pravicovou scénu. Po jejím volebním neúspěchu v předčasných parlamentních volbách v roce 1998 byla česká krajně-pravicová scéna dezintegrována a byl započat proces její postupné proměny. I přes existenci snahy krajně pravicových subjektů sjednotit se, alespoň ve formě volebních koalic, se doposud žádnému nepodařilo překročit volební práh (Čakl – Wollmann 2005: 29).

Česká krajní pravice má relativně slabou vazbu na historické krajně-pravicové subjekty. Příkladem může být případ SPR-RSČ, která se ve svých stranických dokumentech odvolávala na tradici politicky umírněných agrárníků (Hloušek - Kopeček 2010: 228). Mezi hlavní specifika české krajní pravice lze řadit nacionální šovinismus a odmítavý postoj k národnostním, etnickým i náboženským menšinám. Subjekty české krajní pravice často považují současné politické elity za zkorumpované. Odmítavý postoj zaujímají též vůči komunismu, ale také liberalismu a kapitalismu, jehož důsledkem je globalizace a úpadek hodnot. Silné kritice jsou vystaveny též nadnárodní struktury jako EU a NATO (Vejvodová 2011: 186-187).

Současná krajně pravicové spektrum v ČR vykazuje v porovnání s devadesátými léty 20. století několik odlišných rysů. Josef Smolík a Petra Vejvodová upozorňují na to, že na základě demografických změn ubylo mladých příznivců (většinou prvovoličů) krajní pravice. Zároveň dochází k větší medializaci aktivit subjektů krajní pravice. V neposlední řadě si krajně-pravicové

subjekty osvojují mnohem sofistikovanější způsoby vystupování a snaží se podchytit společensky atraktivní témata (Smolík – Vejvodová 2013).

3.1. SDRUŽENÍ PRO REPUBLIKU – REPUBLIKÁNSKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA (SPR-RSČ)

Kořeny této krajně pravicové formace lze nalézt již v prosinci roku 1989. Ustavující sjezd SPR-RSČ se konal v únoru roku 1990 a předsedou strany se stal Miroslav Sládek. Společenský vývoj v následujících letech se nesl ve znamení nespokojenosti části populace s vnitropolitickým a ekonomickým vývojem. Ve spojení s řadou medializovaných akcí pořádaných SPR-RSČ a osobností jejího charismatického předsedy, který ve svých projevech sklouzával k populistické rétorice, přinesla republikánům nejen nárůst počtu příznivců, ale v roce 1992 dokonce i parlamentní zastoupení (Havlík 2006: 76).

Parlamentní volby konané v roce 1992 potvrdily dominantní postavení SPR-RSČ v krajně pravicové oblasti českého politického spektra a schopnost oslovit relativně široké spektrum nespokojených voličů. Republikáni uspěli ziskem 14 mandátů ve Federálním shromáždění a stejný počet mandátů získali také v České národní radě (Cabada – Šanc 2005: 205). Prakticky od založení se tato politická strana potýkala s vnitřními spory, které byly do značné míry způsobené autoritativním stylem Miroslava Sládka. Zakládání konkurenčních politických formací bývalými poslanci za SPR-RSČ nicméně republikány neohrozilo (Hloušek – Kopeček 2010: 229).

V parlamentních volbách roku 1996 strana svůj volební výsledek vylepšila a se ziskem 8 % hlasů obsadila 18 křesel v Poslanecké sněmovně ČR. Za úspěchem SPR-RSČ v těchto volbách stálo využívání nespokojenosti s výsledky ekonomické transformace a strachu ze začleňování do struktur NATO a EU. Republikáni nadále využívali populistické rétoriky a pokračovali v aktivitách zaměřených proti Romům a Němcům. V souvislosti s výroky o Němcích byl Miroslav Sládek dokonce souzen za podněcování národnostní a rasové nesnášenlivosti (Cabada – Šanc 2005: 206). Politická zranitelnost SPR-RSČ tkvěla v rychlé obměně jejího voličského jádra, které ve svých socio-

ekonomických preferencích tíhlo doleva. V předčasných volbách v roce 1998 ztratila SPR-RSČ voliče hlavně ve prospěch levicových stran a započal se tak proces rozkladu této politické strany. Mezi další indikátory jejího volebního neúspěchu lze řadit neschopnost zmobilizovat prvovoliče, jež byli velmi důležitým segmentem jejího tradičního elektorátu a pravděpodobně také celková dezintegrace strany samotné (Kreidl – Vlachová 2000: 28). Finanční problémy strany vedly roku 2001 k vyhlášení konkurzu na SPR-RSČ, přičemž členská základna přešla do nové strany s názvem Republikáni Miroslava Sládka (RMS). Tato formace nedokázala najít cestu z politické periferie a žádoucí efekt nepřineslo ani znovuvzkříšení SPR-RSČ v roce 2008 (Mareš 2005: 1594).

3.1.1. Zapojení do politického systému a profil voličů SPR-RSČ

Ovládnutí krajně-pravicového prostoru politickou stranou SPR-RSČ bylo těsně spjato s rétorickými schopnostmi jejího lídra Miroslava Sládka, který dokázal voliče oslovit prostřednictvím četných mítinků, které byly organizovány i v malých obcích a odlehlých částech republiky. Mezi hlavní body proslovů Miroslava Sládka patřila cílená kritika vládní garnitury a Václava Havla. Samozřejmě také otázka romského etnika a protiněmecká nálada, zvláště v otázkách Benešových dekretů a Sudetoněmeckého landsmansaftu. Parlamentní zastoupení měla SPR-RSČ v letech 1992-1998. Její politické působení ovšem doprovázela naprostá politická izolace, která byla mimo jiné způsobena Sládkovým nepřiměřeným chováním, kdy například v roce 1996 zdemoloval v parlamentu svou poslaneckou lavici (Hloušek – Kopeček 2010: 228).

Izolace SPR-RSČ a její nulový koaliční potenciál byl též zapříčiněn jejím ideovým profilem a sklonem ke xenofobní až rasistické rétorice. Ostatní relevantní politické strany nepovažovaly SPR-RSČ za vhodného partnera v koaličních jednáních. Na druhé straně ovšem nebylo působení republikánů na parlamentní půdě zcela eliminováno, jelikož se opakovaně stávali členy různých parlamentních výborů. Vedle jejich parlamentních aktivit fungovala SPR-RSČ též jako nekonstruktivní opozice (Havlík 2012: 124-125). Po celá devadesátá léta se strana ostře vymezovala proti řadě zásadních kroků, prosazovaných vládními

stranami. Republikáni zavrhli Klausovu ekonomickou reformu a požadovali zachování Československa, také odmítali vstup do NATO a EU (Mareš 2005: 1602).

Po zhodnocení charakteristik voličů SPR-RSČ dochází Kreidl a Vlachová k závěru, že nadprůměrnou tendenci volit republikány vykazovali muži, u žen byla jejich podpora výrazně nižší. SPR-RSČ byla velmi atraktivní pro prvovoliče a mladé voliče. Z výsledků jejich analýzy je též patrné, že větší riziko volby krajně pravicových stran existuje u dělníků nebo zaměstnanců bez maturity, u živnostníků a populace bez vyznání. Podpora pro republikány byla koncentrována spíše v méně obydlených oblastech s vyšší mírou nezaměstnanosti (Kreidl – Vlachová 1999: 350). Analýzy umístění voličů SPR-RSČ v prostoru tvořeném levopravou škálou a škálou liberalismus-autoritářství ukázaly, že republikánští voliči se v roce 1996 nacházeli v střední části levopřavé škály, zatímco na škále liberalismus-autoritářství se blížili jejímu autoritářskému konci. Obě tato zjištění podporují tezi o extremismu středu. Ve volbách roku 1996 získali republikáni oproti roku 1992 17 % svých voličů od pravicových stran a ztratili zhruba 28 % voličů ve prospěch levice. Velmi podobně se situace pro republikány vyvíjela v roce 1998, kdy byly opět zaznamenány voličské ztráty republikánů ve prospěch levicových stran (Kreidl – Vlachová 1999: 342-343).

3.1.2. Programatika a ideová východiska

Programatika SPR-RSČ je zachycena v několika programových dokumentech, ovšem pro pochopení identity a cílů strany je nutné zohlednit i některé její výstupy, např. proslovy předsedy Miroslava Sládka. Obecně lze říci, že programy republikánů jsou méně rozsáhlé, konkrétní a věcné, v rámci ultrapravicového spektra však nepředstavují z formálního hlediska výjimku (Mareš 2003: 208). Miroslav Sládek se pokoušel nalézt inspiraci u krajní pravice v západní Evropě a Cas Mudde tvrdí, že program republikánů je v mnoha ohledech velmi podobný západoevropským krajně pravicovým stranám (Mudde 2000a: 20). Michal Kubát (2010: 131) označuje SPR-RSČ za krajně pravicovou populistickou stranu, která se vyznačovala politickým, ekonomickým a sociálním populismem

a nacionalismem, jež byl spjat s protiromskou, ale také s protiněmeckou a protipřistěhovaleckou rétorikou. Xenofobie kombinovaná se snahou prezentovat se jako „*strana pořádku*“ byla ovšem nejvíce patrná ve vztahu k Romům. Typickým příkladem, který odkazuje k tendenci hledat příčiny kriminálních jevů a sociálních problémů u této menšiny byl návrh na snížení hranice trestní odpovědnosti pro Romy na deset let věku (Hloušek – Kopeček 2010: 229). V oblasti vnitřní bezpečnosti volají po důslednosti a „*tvrdých trestech*“. Ve shodě s jejich antikomunistickou rétorikou požadovali důslednou očistu státního aparátu od lidí spjatých s komunismem. Požadovali také revizi „*17. listopadu*“ a potrestání všech vlastizrádců. Neméně hlasitý byl odpor republikánů vůči „*amerikanizaci*“ společnosti a některým postmoderním hodnotám (Mareš 2003: 209-210).

V ekonomické oblasti a zemědělství kladli důraz na domácí produkty a národní majetek, který má být v rukou „*našich občanů, a ne cizinců*“. V oblasti sociální slibovali snížit nezaměstnanost, obnovit státní bytovou výstavbu a snížit věkovou hranici pro odchod do důchodu. Charakteristickým rysem programatiky republikánů je slibování velkého množství výhod bez konkrétních návrhů řešení a finančního krytí (Mareš 2005: 1595-1596). Jedním z hlavních pilířů zahraničně-politických priorit SPR-RSČ byl odmítavý postoj k evropskému integračnímu procesu a členství v NATO. Členství v EU republikáni podmiňovali konáním referenda a deklarovali vlastní respektování výsledků lidového hlasování. Jako hlavní důvody svého negativního postoje k EU uváděli republikáni obavy ze ztráty nezávislosti a suverenity (Havlík 2006: 77). Velmi kuriózním zahraničně politickým požadavkem SPR-RSČ byla snaha o připojení Podkarpatské Rusi k Československu (Fiala – Mareš 1997: 120).

3.2. DĚLNICKÁ STRANA (DS)¹

Nejvýznamnějším představitelem české krajně pravicové stranické rodiny, i co do počtu získaných voličských hlasů, se se vstupem do 21. století stala Dělnická

¹ Tato kapitola bude věnována také Dělnické straně sociální spravedlnosti (DSSS), která je pokračovatelkou Dělnické strany (DS).

strana (DS). Ačkoliv nedosáhla takového volebního zisku, aby mohla být zastoupena na parlamentní úrovni, její aktivity často zmiňují česká i zahraniční média. DS byla založena v roce 2002² bývalými členy SPR-RSČ, kteří z různých důvodů odmítli další spolupráci s Miroslavem Sládkem v nově založené politické straně Republikáni Miroslava Sládka. Jedním ze zakládajících členů strany byl Tomáš Vandas, který se posléze stal předsedou DS a tuto funkci zastával až do jejího zániku v roce 2010 (VeJVodová 2011: 156).

Historické kořeny, ke kterým se DS hlásila, aby u svých voličů podpořila zdání věrohodnosti a ukotvenosti, je nutné hledat v poměrně daleké historii, v národním obrození 19. století. Vladimír Svoboda v prvním vydání Dělnických listů ve svém článku hovořil o formování dělnického hnutí a o Josefu Barákovi, který v něm sehrál důležitou roli. Právě Josef Barák se stal pro DS symbolem bojovníka za rovnoprávnost dělníků v politickém životě (Svoboda 2003).

V rámci vývoje DS lze identifikovat 3 časová období, právě s ohledem na subjekty, se kterými navazovala spolupráci a popřípadě ji rozvázala. První etapa, která byla zahájena rokem 2003, tedy reálného počátku činnosti strany, je charakteristická kooperací s Národní stranou (NS) a předvolebním projektem Národní pětky³. V tomto období se DS prezentovala jako mluvčí a zastánce českých zaměstnanců (Mareš – VeJVodová 2010). Mezi témata, kterým v tomto období DS přikládala důraz, patří sociálně pracovní podmínky zaměstnanců, které se dle strany rapidně zhoršují. DS podporovala právo na stávku a zavázala se bojovat za zaměstnanecká práva, která jsou zaměstnancům často upírána (Štěpánek 2005).

Druhá fáze začíná v roce 2005, který byl spjat s problémy uvnitř Národní pětky. DS se rozhodla z ní vystoupit a jako hlavní důvod uvedla aktivní působení Miroslava Sládka, které devalvuje jakoukoliv snahu o získání voličské podpory. DS se snažila ujasnit si svou pozici v krajně-pravicovém spektru, nalézt vhodné

2 DS byla Ministerstvem vnitra ČR zaregistrována 20. prosince 2002 pod názvem Nová síla. 22. ledna 2003 došlo ke změně názvu.

3 Národní pětka byla formací nacionalisticky orientovaných stran, které očekávaly od vytvoření volební koalice zvýšenou šanci na úspěch v parlamentních volbách 2006. Účastnily se jí Národní strana, Národní sjednocení (NSJ), Dělnická strana, Republikáni Miroslava Sládka a České hnutí za národní sjednocení.

partnery pro spolupráci a v neposlední řadě dokončit svou ideovou profilaci. V prosinci roku 2005 DS zahájila jednání s nově vzniklou národně-konzervativní politickou formací Právo a Spravedlnost – ANO tradiční rodině, NE korupci a kriminalitě (PaS) o potenciální společné kandidatuře v parlamentních volbách 2006. Pod hlavičkou PaS nakonec do voleb kandidovaly 4 politické subjekty – Národní sjednocení, Dělnická strana, Dělnická strana sociální spravedlnosti a Agrární strana. Zisk 0,23 % hlasů ve volbách znamenal pro koalici neúspěch a následné rozpory ohledně dalšího směřování zapříčinily její rozpad (Mareš – Vejvodová 2010).

Třetí fázi vývoje DS lze datovat mezi roky 2007 a 2010. DS se rozhodla do dalších voleb vytvářet vlastní kandidátky bez účasti dalších politických stran a začala navazovat užší spolupráci s neregistrovanými skupinami neofašistického a neonacistického charakteru⁴ (Národní korporativismus, Autonomní nacionalisté, Národní odpor, *Resistance Women Unity*). Pro toto období je charakteristická zvýšená veřejná aktivita DS, zvýšená radikalita a ochota podpořit násilné projevy. Důraz na etnické otázky, romskou menšinu, přistěhovalectví a odmítání homosexuality rezonoval z DS mnohem více než v předcházejících obdobích. Strmý nárůst kritiky romské menšiny a přistěhovalců byl vyjádřen zorganizováním petice ze strany DS proti pozitivní diskriminaci. Dne 1. února 2008 byly zřízeny tzv. Ochranné sbory Dělnické strany (OS DS), které měly působit v „*problémových oblastech ČR*“ jako monitorovací skupiny (Vejvodová 2011: 159-160).

Toto období vyvrcholilo v říjnu a listopadu roku 2008 anti-romskými demonstracemi na Litvínovském sídlišti Janov. Účastnilo se jich několik set přívrženců DS, ale podpořili je též stovky místních občanů. Jednalo se o největší demonstrace krajní pravice po roce 1989. Významným mezníkem v historii strany se stal 17. listopad 2008, kdy proběhla tzv. bitva o Janov. DS svolala shromáždění „*proti pozitivní diskriminaci a policejnímu násilí*“ v centru Litvínova, na němž zazněla i pozvánka na pochod na Janov. V Janově se fyzicky

4 Provázanost DS s těmito skupinami je starší. V Dělnických listech číslo 3 se objevuje rozsáhlý polemizující článek o Vlastimilu Pechancovi, neonacistovi obviněném z vraždy Roma Oty Absolona (Dělnické listy 2005).

střetli příznivci krajní pravice, kteří byli podporováni místními neromskými obyvateli, s policií, která se je snažila oddělit od Romů pořádajících zde protiakci (Černý – Eichler – Jeřábková – Raušová 2008). V těchto demonstracích kulminoval agresivní anticiganismus, který se od této doby stal velmi mocnou ideologickou zbraní DS i její nástupkyně Dělnické strany sociální spravedlnosti (DSSS).

Tyto janovské střety sehrály důležitou roli v neonacistické mytologii i propagandě. Události v Janově zároveň vedly k nárůstu mediálního zájmu o DS. O stranu se začalo zajímat i ministerstvo vnitra, které začalo usilovat o její zákaz. Ministr vnitra Ivan Langr navrhl vládě zrušení DS, ovšem Nejvyšší správní soud pro nedostatek důkazů rozhodl ve prospěch DS. Zvýšený mediální zájem doprovázející události v Janově a také snahu zrušit DS, přinesl straně významnou vzpruhu, která se odrazila na volebních výsledcích z roku 2009. DS získala ve volbách do Evropského parlamentu 1,07 % hlasů a získala nárok na státní příspěvek za obdržené hlasy. Druhý pokus o zrušení DS byl iniciován ministrem vnitra Martinem Pecinou a Nejvyšší správní soud na návrh vlády tuto stranu z důvodu její protiústavní činnosti k 17. 2. 2010 skutečně rozpustil (Charvát 2012: 111-112).

Členská základna a vedení strany ihned po zákazu přešly pod hlavičku Dělnické strany sociální spravedlnosti, se kterou Dělnická strana navázala spolupráci již dříve před volbami do Poslanecké sněmovny ČR v roce 2006 anebo v krajských volbách 2008. DS tak mohla kompletně přenést svou agendu do nástupnické DSSS (Mareš - Vejvodová 2010).

3.2.1. Zapojení do politického systému a profil voličů DS (DSSS)

Dělnická strana se stala nejvýraznějším politickým reprezentantem krajně pravicové scény v ČR, přesto se jí nepodařilo dosáhnout takové pozice, ze které by mohla reálně ovlivnit fungování českého stranicko-politického systému. Zároveň je velmi pravděpodobné, že i v případě překročení 5% uzavírací klauzule, by se stala stranou izolovanou bez schopnosti prosadit své požadavky. Zprávy Ministerstva vnitra ČR dokládají, že DS nebyla v rané fázi svého

působení považována za hrozbu. Pozornosti se jí dostává až po založení paramilitárních jednotek OS DS v roce 2008 a v souvislosti s navazováním spolupráce se skupinami neonacistického charakteru (MV ČR 2005; MV ČR 2008).

Ve volbách do PS PČR 2006 kandidovala na společné kandidátce uskupení Právo a spravedlnost. Celá listina získala 0,23 % hlasů. Mnohem lépe si poté vedla samostatně kandidující DS v parlamentních volbách 2010, kde získala 1,14 % hlasů. V roce 2013 již kandidovala její pokračovatelka DSSS, která získala 0,86 % hlasů. Na krajské úrovni se Dělnické straně prozatím nepodařilo získat žádný mandát. Voleb do EP se DS účastnila již třikrát. Poprvé v roce 2004 se získala 0,18 % hlasů. Výraznějšího úspěchu dosáhla v eurovolbách 2009, kdy se jí podařilo překročit hranici jednoho procenta (1,07 %), čímž straně vznikl nárok na státní příspěvek. Ve volbách do EP 2014 kandidovala DSSS v koalici se Stranou pro Evropu (SPE), jejich výsledkem byl zisk 0,52 % hlasů. Na komunální úrovni se jí podařilo v roce 2006 získat celkem tři zastupitele a v roce 2010 zastupitele dva. Prozatím největší úspěch zaznamenala v komunálních volbách 2014 ve formě šesti mandátů, z nichž tři získala v Duchcově⁵ (Český statistický úřad).

Jak je patrné z těchto volebních výsledků, Dělnická strana má reálnou naději na získání mandátů zejména v komunálních volbách a to především v oblastech, kde panují problémy s etnickými minoritami. Miroslav Mareš tvrdí, že k tomu, aby DSSS dosáhla parlamentního zastoupení, by byl nutný výrazný nárůst násilných konfliktů pramenících z romské komunity, které by parlamentní strany a policejní složky nedokázaly řešit. Navíc by k těmto konfliktům muselo docházet v čase předvolební kampaně (Mareš 2012: 9). DS tedy nikdy nedosáhla takového bezprostředního vlivu, aby mohla být klasifikována jako relevantní politická strana. Nepřímo ale vyvolávala obavy z možného nárůstu vlivu a to především v oblastech na severu Čech, kde existovalo silnější propojení s částí společnosti otevřeně deklarující podporu DS (Mareš – Vejvodová 2010).

⁵ V návaznosti na tyto volební výsledky vznikla v Duchcově velmi diskutovaná koalice stran ČSSD, KSČM a DSSS. Vedení sociální demokracie se od této koalice distancovalo (ČTK 2014).

Zajímavým úkazem současnosti je určitá myšlenková shoda DSSS s parlamentní stranou Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury, především v otázce romského etnika. Tomio Okamura, podobně jako představitelé DSSS, otevřeně hovoří o Romech jako o společenské přítěži (Okamura 2011).

Dostupné údaje o sociálních charakteristikách voličů DS/DSSS jsou velmi kusé. Příčinou je malý počet voličů, který znesnadňuje sociologickým výzkumům získat reprezentativní vzorek respondentů. Částečně se tento deficit podařilo odstranit díky agentuře STEM. K následujícím datům je ale nutné přistupovat velmi opatrně a nelze je chápat jako dokonale reprezentativní. Podle STEM dominovali ve sledovaném období (leden 2009 – duben 2010) mezi elektorátem DS muži. Mezi voliči DS na základě tohoto výzkumu převládali lidé se základním vzděláním a vyučením. Zcela zásadní je podíl mladých voličů na elektorátu strany. Výrazněji jsou také zastoupeni nezaměstnaní a studenti, naopak podreprezentováni jsou živnostníci a důchodci (Mareš – Vejvodová 2010).

3.2.2. Programatika a ideová východiska

Program Dělnické strany sociální spravedlnosti je do značné míry totožný s programem Dělnické strany. Rozdíl spočívá v odstranění problematických bodů, na které poukázal rozsudek Nejvyššího správního soudu o zrušení DS z roku 2010. DSSS zároveň aktualizuje svůj program s ohledem na současné dění. Aktuální program DSSS ideově stojí na třech pilířích – národně politická oblast, morální a mravně politické záležitosti a oblast ekonomická a sociální.

V prvním pilíři jsou zastoupena především nacionální témata, suverenita státu a změny ústavy ČR. DSSS odmítá přenášení pravomocí na orgány EU a zároveň v případě vytvoření jednotného evropského státu požaduje vypsání referenda s možností vyjádřit se k případnému vystoupení z EU. Se státní suverenitou souvisí také požadavek na vystoupení ze struktur NATO a dosažení státní a politické neutrality, kterou budou uznávat všechny relevantní velmoci světa (DSSS). V bodě týkající se EU je možné nalézt mírnou odchylku od programu DS, která usilovala o okamžité vystoupení z EU bez uspořádání referenda (Smolík - Vejvodová 2010: 53). Politický azyl nebo povolení k pobytu by dle

DSSS měla získat pouze osoba, která bude naplňovat určité morální kvality a odborné znalosti, čímž bude zajištěna úplná asimilace do většinové společnosti. V programu také zmiňují nutnost reformy ústavních institucí, kdy požadují zavedení jednokomorového parlamentu o počtu dvou set poslanců, zrušení poslanecké imunity a neefektivního senátu anebo snížení hranice pro vstup do parlamentu na 3 % (DSSS). Bod v programu DS, ve kterém bylo požadováno zavedení určování národnosti obyvatel republiky a jejího potvrzení do rodných listů a občanských průkazů, shledal Nejvyšší správní soud jako nepřipustný. NSS se domníval, že cílem tohoto bodu programu bylo odstranění základního principu demokracie – fundamentální rovnosti občanů (NSS 2010). V programu DSSS se tento problematický bod již nevyskytuje.

Z obsahu druhého pilíře programu DSSS taktéž muselo být odstraněno několik požadavků narážejících na rozhodnutí NSS. Jedním z nich bylo odstranění požadavku na postavení pohlavních deviací mimo zákon (NSS 2010). Přesto se DSSS ve svém programu jasně vyslovuje k odporu vůči homosexuálům, prostřednictvím odmítnutí snahy postavit zákonem homosexuální vztahy na úroveň manželství. Strana také nesouhlasí s adopcí dětí homosexuálními páry. Nově se programu objevil požadavek odmítající zvýhodňování občanů na základě barvy pleti. DSSS trvá na přísnějším rozdělování sociálních dávek, které mají být předmětem pomoci pro občany v tíživých životních situacích a „*nikoliv cílem k pohodlnému parazitování na úkor slušných lidí*“. Dalším požadavkem je zavedení Zákona o domovském právu, který je založen na premise, že každý občan má své trvalé bydliště, které je zároveň jeho domovem. Občan by tak v případě životní nouze disponoval právem návratu do obce, ve které má nahlášený trvalý pobyt a mohl by od obce vyžadovat pomoc. Takové opatření by umožnilo obcím „*zbavit se nepřizpůsobivých občanů, kteří dlouhodobě porušují svým chováním základní pravidla občanského soužití*“ (DSSS).

Ačkoliv v programu DSSS není specifikováno, kdo je nepřizpůsobivým občanem, je velmi pravděpodobné, že strana má na mysli příslušníky romského etnika. S jistým zjednodušením je možné říci, že romská otázka zastínila v posledních dvou letech programatiku DSSS a stala se hlavním mobilizačním

tématem. DSSS romské problematiky a přistěhovalectví využívá k etnizaci sociálních a kriminálních problémů, tj. příčiny problémů jsou spatřovány v etnických menšinách, ať už se to týká nezaměstnanosti anebo obecného pocitu bezpečí (VeJVodová 2011: 176). V oblasti víry v zákon a pořádek DSSS požaduje zvýšení pravomocí policie anebo zavedení trestu smrti pro masové vrahy a za těžké zločiny na dětech a starých lidech (DSSS).

Ve třetím pilíři prosazuje DSSS šovinistický stát blahobytu, jehož systém bude sloužit především *českému* lidu. Bezplatná zdravotní péče, bezplatné vzdělání, nižší zdanění pro nízkopříjmové skupiny obyvatelstva a jiné výhody, z kterých by ovšem mohli čerpat pouze etničtí Češi (VeJVodová 2011: 176). Program DSSS nabízí velmi nekonkrétní řešení nepříznivých fenoménů sužujících Českou republiku. DSSS hovoří o nutnosti zastavení růstu nezaměstnanosti, lepšího výběru daní a omezení byrokracie, dále se také vyjadřuje pro omezení přílivu cizího kapitálu anebo efektivnější podpory českého zemědělství. V oblasti zdravotnictví DSSS kritizuje „*plytvání finančních prostředků ve formě bezplatného léčení cizinců, kteří do ČR přicestovali z oblasti Afriky, Asie a Dálného východu.*“ Prioritu v lékařské péči by měli mít čeští občané. Dalším požadavkem je komplexní reforma českého školství, které musí vychovávat žáky k vlastenectví a úctě k národním tradicím a hodnotám (DSSS).

3.3. DALŠÍ KRAJNĚ PRAVICOVÉ SUBJEKTY V ČESKÉ REPUBLICĚ

V ČR lze za krajně pravicovou politickou stranu považovat Národní stranu (NS)⁶, která po roce 2002 aspirovala na roli sjednocujícího subjektu českého krajně pravicového spektra. Vznik Národní strany byl iniciován občanským sdružením VLAST.CZ, které založili bývalí členové Vlastenecké fronty (VF)⁷ v roce 2000. Ačkoliv se NS snažila distancovat od otevřeného neonacismu a neofašismu, v prvních letech tuto stranu podporovaly i osoby spjaté s VF

6 Miroslav Mareš (2003: 250) tvrdí, že zařazení NS mezi ultrapravicové subjekty je sporné s ohledem na programové teze. Bývá takto ale označována médií a uvedena byla i ve vládní Zprávě o problematice extremismu na území ČR z roku 2000.

7 Vlastenecká fronta bývá v politologické literatuře označována jako pravicově extremistická organizace, která vznikla v roce 1993. Ačkoliv se strana snaží prezentovat jako přijatelná politická alternativa, v jejích tiskovinách a na internetu můžeme nalézt názory xenofobní až rasistické (VyKoupilová 2000).

(Smolík 2013b: 138). Oficiálně strana vznikla 31. 10. 2002, přestože pokusy o její založení probíhaly od roku 1996. Předsedkyní se stala teprve osmadvacetiletá Petra Edelmannová. Národní strana se označuje za stranu vlasteneckého zaměření, která se orientuje na konservativismus a národní tradicionalismus (Mareš 2003: 251). Ve svém programu klade zřetelný důraz na český národ, který je definován v kmenovém etnickém pojetí s rasovými prvky, které nepřipouští asimilaci. Čechem se dle jejich logiky nelze stát, ale je nutné se jako Čech narodit. Jako neživotaschopné vnímá společnosti založené na multietnickém a multikulturním principu (Smolík 2013b: 154). Proto se strana staví odmítavě vůči ekonomické imigraci a požadovala zpřísnění kritérií pro přijetí uprchlíků, například zavedením jazykových zkoušek. NS také důrazně odmítala členství v EU a NATO (Smolík 2013b: 149).

Dalším bodem jejich programu bylo vymezování se proti jakékoliv pozitivní diskriminaci. Výrazným mobilizačním tématem NS byla romská otázka, kdy se strana pokoušela upozorňovat na nevyřešené problémy v této oblasti a velmi specifickým způsobem informovat o „*nezdravém*“ demografickém vývoji české společnosti ve formě tzv. populační kalkulačky umístěné na webových stránkách NS. Z českých krajně pravicových subjektů uchopila právě NS nejpevněji „*islámskou tematiku*“. Negativní stanoviska NS vycházela jednak z jejího odporu vůči imigraci jako celku, ale také ze snahy využít obav veřejnosti z islámského terorismu (Smolík 2013b: 153-154). Velmi medializovanou se stala protiislámsky zaměřená akce s názvem „*Spalme muslimskou nenávisť*“, kterou NS uspořádala 28. října 2006 (Klumpar 2006). Národní strana se účastnila parlamentních voleb 2006, kde získala pouze 0,17 % hlasů, obdobně dopadly také její pokusy ve volbách do EP, kde získala 0,12 % hlasů v roce 2004 a 0,26 % hlasů ve volbách 2009 (ČSÚ). V roce 2013 byla NS na základě rozsudku Nejvyššího správního soudu rozpuštěna (NSS 2013).

4. KRAJNÍ PRAVICE NA SLOVENSKU

Celková podoba slovenského stranicko-politického systému byla ovlivněna řadou faktorů, jež byly pro region středovýchodní Evropy specifické. Jednalo se

zejména o konfliktní linie, které měly formativní vliv (nejen) na podobu krajně-pravicového spektra na Slovensku. Vedle konfliktní linie komunismus-antikomunismus, která se příliš neodlišovala od okolních zemí střední Evropy, se stala významnou linie centrum-periferie, která vyjadřovala nespokojenost slovenské populace s postavením uvnitř Československého státu. Především Slovenská národní strana (SNS) se na tomto tématu vyprofilovala a získala díky němu výraznou voličskou podporu. Tato linie ztratila po rozpadu Československa svůj původní náboj, neznamenalo to ovšem snížení mobilizující schopnosti nacionálního prvku. Došlo pouze k transformaci linie centrum-periferie do „*nacionalistické konfliktní linie*“, která na Slovensku přetrvala dodnes a nejvíce ji reprezentuje právě SNS. Důležitým předpokladem pro oživení slovenského nacionalismu⁸ byl etnický rozdíl mezi slovenskou většinou a maďarskou menšinou (přibližně 10 % obyvatel Slovenska) a přetrvávající pocit ohrožení ze strany Maďarska, což bylo způsobeno historickými zkušenostmi. Tento etnický nacionalismus je nicméně možné vztáhnout i na jiné menšiny tohoto státu, zejména Romy (Kopeček 2006: 220-221).

Na slovenském území historicky působily politické strany a organizace, které lze označit za krajně pravicové. Na rozdíl od západní Evropy byl kontinuální vývoj krajně pravicové stranické rodiny znemožněn relativně dlouhým komunistickým intermezem. Přesto se současné politické strany k těmto historickým vzorům odvolávají (Smolík 2013a: 395). Různé krajně pravicové formace začaly na Slovensku vznikat krátce po roce 1989. Slovenská krajní pravice je reprezentována nejen politickými stranami, ale od roku 2003 začalo vznikat i velké množství krajně pravicových organizací a neformálních uskupení. Nejčastěji je v politologické literatuře za představitelku slovenské krajní pravice považována Slovenská národní strana, která vykazuje vysoký stupeň etablovanosti. Některé mimoparlamentní subjekty slovenské krajní pravice poté sdílejí předpoklad, že se musejí prezentovat jako radikálnější krajní pravice, což může odrazovat jejich potenciální voliče (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 29-30).

8 Například Pierre Milza hovoří dokonce o slovenském hypernacionalismu (Milza 2005: 422).

4.1. SLOVENSKÁ NÁRODNÍ STRANA (SNS)

Slovenská národní strana představovala po roce 1989 nejvýznamnějšího a v podstatě jediného relevantního představitele krajně pravicové rodiny na Slovensku. Její zakladatelé velmi obratně využili názvu historické Slovenské národní strany, která v rámci Uherska usilovala o slovenskou svébytnost. Charakteristickým rysem historické SNS byla fixace na evangelické, a nikoliv na katolické prostředí. Znovuobnovená SNS v roce 1990 nicméně na svou předchůdkyni touto orientací na evangelický elektorát nenavázala (Hloušek – Kopeček 2010: 222). Dalším rozdílem mezi historickou a současnou Slovenskou národní stranou spočívá v její relevanci. Současná SNS od svého vzniku měla téměř nepřetržitě parlamentní zastoupení, zatímco ta historická byla stranou na politické periferii, orientovanou na úzký segment silně národně cítících evangelických voličů (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 36).

V první fázi své existence akcentoval program SNS především požadavky na uplatnění práv na sebeurčení Slováků v podobě paritního zastoupení v orgánech federace, které se postupem času přetransformovaly do požadavku samostatné nezávislé Slovenské republiky. Problémem se pro SNS ukázalo založení Hnutí za demokratické Slovensko Vladimírem Mečiarom v roce 1991, které bylo veřejností vnímané jako výraznější představitel pronárodních sil. Projevilo se to ve volbách v roce 1992, v nichž SNS získala jen 8 % hlasů. V dalším dvouletém období se strana dostala do vážné krize způsobené ztrátou klíčového tématu své agendy po rozpadu Československa (Urubek 1999: 83). V důsledku uvedených procesů došlo k vnitrostraniickému konfliktu mezi tehdejšími předsedou strany Ľudovítem Černákem, který reprezentoval reformní křídlo a představitelem radikálně nacionalistického křídla Jánem Slotou. Prosadila se skupina kolem Jána Sloty, kterému se v následujících volbách podařilo odvrátit hrozbu zániku strany, když ve volbách roku 1994 SNS jen těsně překonala 5% uzavírací klauzuli (Hloušek – Kopeček 2010: 222). Od této chvíle byl veřejný profil strany formován především její antimadžarskou a antiromskou rétorikou. SNS v tomto období začala také navazovat kontakty s jinými evropskými pravicovými extremisty (Mudde 2000b: 13).

V letech 1994-1998 byla SNS součástí vládní koalice⁹, ve které disponovala dvěma ministerskými křesly. Jednalo se o období stabilizace a konsolidace strany, ovšem za cenu faktického podřízení se HZDS a přenechání důležitých rozhodnutí na Vladimíru Mečiarovi. Hlubší rozpory ve straně se začaly objevovat s blížícími se parlamentními volbami, kdy se strana snažila distancovat od HZDS a bagatelizovat své působení ve vládní politice. Heslo Slovenské národní strany pro volby 1998 „*Volme Slovensko bez parazitů*“ (míněno bez Maďarů) opět zafungovalo a strana voličsky posílila (9,1 % hlasů). S ohledem na volební výsledky „*antimečiarovských stran*“ se SNS ocitla v opozici (Konečný – Zetocha 2005).

V roce 1999 byl Ján Slota odvolán a předsedkyní strany se stala Anna Malíková, která měla reprezentovat umírněnější křídlo strany a zavázala se prosazovat programové teze SNS kultivovaným způsobem. Tímto krokem byla spuštěna vnitrostranická krize, která vyvrcholila odtržením Slotova křídla a vytvořením Právě slovenské národní strany (PSNS). Ve volbách 2002 kandidovaly SNS a PSNS odděleně s víceméně totožným programem. Volební výsledky obou subjektů byly nevalné, jelikož ani jedna ze stran nedokázala překročit 5% uzavírací klauzuli (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 43-44). Dohromady nicméně získaly téměř 7 % hlasů, což odkazuje k poměrně solidnímu voličskému potenciálu krajní pravice na Slovensku. Přesto se záhy ukázalo, že sloučení stran v roce 2003 a jejich společné působení bylo nejlepším možným způsobem, jak získat parlamentní zastoupení a obnovit někdejší postavení SNS. Pod vedením Jána Sloty získala strana ve volbách roku 2006 11,6 % hlasů a zejména díky ochotě stát se druhořadým partnerem s malými nároky na vládní posty, se stala součástí vládní koalice Roberta Fica (Hloušek – Kopeček 2010: 223).

Gyárfášová a Krivý (2007: 90-91) se domnívají, že za tímto úspěchem SNS stálo několik faktorů. Jedním z nich byla schopnost SNS zmobilizovat voliče prostřednictvím populistické volební kampaně. Dále se podařilo SNS přetáhnout voliče Mečiarově straně, která se v důsledku oslabení nacionalistického apelu,

9 Vládní koalice v letech 1994-1998 byla tvořena HZDS, SNS a Sdružením dělníků Slovenska (ZRS).

stala méně populární. Slovenská vláda, která vznikla z voleb 2006, kladla velký důraz na legislativu privilegující slovenskou národní identitu, zejména před maďarskou menšinou. Příkladem může být novela Zákona o státním jazyce Slovenské republiky, která do značné míry omezila právo národnostních menšin užívat svůj mateřský jazyk na veřejnosti. Vládní koalice se pokusila vytáhnout tzv. „*maďarskou kartu*“ s cílem populisticky v lidech vzbudit obavy a zároveň nabídnout různá řešení, aby si udržela svou popularitu (Pytlas 2013: 163).

Ve volbách v roce 2010 zaznamenala SNS v souladu s trendem poklesu voličské podpory tradičních parlamentních stran, nižší volební výsledek. Jedinou politickou stranou, která získala větší počet hlasů než v předchozích volbách, byl SMER-SD Roberta Fica. I přes více než poloviční pokles voličské odezvy ve srovnání let 2006 a 2010 se SNS podařilo udržet si pozici parlamentního subjektu (Pink – Vojtaj 2010). Trend úpadku popularity SNS započatý parlamentními volbami 2010 byl završen v roce 2012, kdy se konaly předčasné volby. V těchto volbách se SNS nepodařilo uhájit pozici parlamentního subjektu, ačkoliv se strana snažila zviditelnit v očích veřejnosti nepřiměřenými výroky ve vztahu k některým kandidátům. Příkladem může být výrok Jána Sloty na adresu Andreje Hrnčiara, který se rozhodl kandidovat do parlamentu na kandidátce strany MOST-HÍD. Označil jej za „*špinavého gaunera a zrádce slovenských zájmů*“ (SITA 2012). Po tomto volebním neúspěchu Ján Slota rezignoval a novým předsedou byl zvolen Andrej Danko (SNS 2015).

4.1.1. Zapojení do politického systému a profil voličů SNS

Základním předpokladem politického úspěchu SNS je alespoň částečná konsolidovanost strany a schopnost kontrolovat destruktivní vnitřní konflikty. Tento předpoklad se potvrdil ve volbách roku 2002, kdy stranický rozkol a odtržení křídla Jána Sloty zapříčinil rozštěpení elektorátu SNS mezi dva subjekty, přičemž ani jeden z nich nebyl schopen překročit volební práh. Ačkoliv vývoj SNS byl po roce 1989 provázen několika většími či menšími stranickými rozkoly, strana zaznamenávala trvalé politické a volební úspěchy. Vysvětlení tohoto faktu tkví v existenci „*nacionalistické konfliktní linie*“, která obsahovala

silný mobilizační potenciál. Vzhledem ke zpoždění doprovázející budování slovenského národu a státu je slovenskou veřejností silně vnímán význam „*národní otázky*“ (Kopeček 2007b: 442).

Na základě přítomnosti nacionalistické konfliktní linie jsou určité typy spojenectví na úrovni vlády vyloučené. Potenciální šance spolupráce SNS se stranou zastupující maďarskou menšinu je téměř nulová. Tento fakt ovlivňuje povolební strategie jednotlivých aktérů při sestavování vládních koalic (Kmeť 2011: 220). SNS se po prvních demokratických volbách a pádu komunistického režimu stala parlamentní stranou, jejíž volební účast oscilovala kolem 10 % hlasů, dokonce se stala třikrát součástí vládní koalice. Aby se ovšem mohla stát koaličním partnerem, ať už Mečiarovy HZDS anebo Ficova SMERU, musela se spokojit s fakticky podřízeným postavením v rámci koalice. Radikální nacionalismus byl ve slovenských podmínkách opožděného budování národa a státu ze strany ostatních aktérů brán jako přirozená součást politické identity. Výsledkem čehož byl nezanedbatelný koaliční potenciál a akceptovatelnost SNS jako potenciálního vládního partnera (Hloušek – Kopeček 2010: 224).

Vlastimil Havlík hovoří o SNS jako o příkladu bimodální křivky života politické strany, která je charakteristická dočasným „*vypadnutím*“ politické strany z parlamentu. SNS se toto stalo po volbách v roce 2002, nicméně k opětovnému úspěchu strany a návratu do NS SR došlo po volbách roku 2006. V předčasných volbách 2012 SNS opět podpora klesla pod 5 % a teze o bimodální křivce života politické strany v případě SNS se tak stala relevantní (Havlík 2011).

Voličstvo SNS bylo do voleb v roce 1998 spojeno spíše s městským prostředím, avšak po volbách 1998 je možné zaznamenat schopnost SNS oslovit voliče především z malých měst a vesnic do 5 tisíc obyvatel. Výraznou změnou prošlo voličstvo SNS i s ohledem na vzdělání. Je pozorovatelný přesun těžiště od skupiny vysokoškolsky ke středoškolsky vzdělaným bez maturity, čímž se SNS podobně jako v dalších charakteristikách elektorátu přiblížila HZDS (Urubek 1999: 85-86).

4.2.2. Programatika a ideová východiska

Na základě politického programu lze Slovenskou národní stranu zařadit do skupiny krajně pravicových politických stran, z hlediska socioekonomické dimenze je však stranou středu. SNS samu sebe označuje za formaci „*národně pravicového zaměření*“ reprezentující slovenský národ a národní jednotu (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 47). Součástí sebe prezentace strany byl pozitivní postoj k období Slovenského státu z let 1939-1945 a obhajoba jeho prezidenta Jozefa Tisa. Otevřené přihlášení se k nacionálně socialistické tradici spojené se jmény Tuky a Macha nicméně chybělo (Hloušek – Kopeček 2010: 223). Programatika SNS v současné době vychází především z volebního memoranda z roku 2012 s názvem „*Věrnost Slovensku*“. V první části svého programu SNS hovoří o EU. Strana nepožaduje vystoupení z EU, nicméně požaduje její reformy vedoucí ke zlepšení postavení Slovenska uvnitř organizace. SNS se v programu vyslovuje pro vyloučení „*problémových zemí*“ z EU a odmítá slovenskou účast na pomoci ekonomicky slabým státům. Dalšími tématy, na která SNS naráží, je ochrana křesťanských hodnot a nepřiměřené zvýhodňování etnických nepřizpůsobivých skupin (SNS).

Evropská integrace byla představiteli strany vnímaná jako nevyhnutelná, podporovali nicméně postupnou integraci, která by bezprostředně neohrozila hospodářskou stabilitu Slovenska. Hlavním skeptickým argumentem je chápání EU jako narušitele systému národních států (Lešková 2006: 40). Od poloviny 90. let se SNS profilovala jako aktivní zastávce slovenské neutrality, což dokazuje její odmítnutí členství v NATO (Kopeček 2007b: 439).

Dalším bodem programu SNS je vztah Slovenska k Maďarsku, jehož údajnou snahou je narušit slovenskou suverenitu a celistvost (SNS). Hlavním zájmem SNS se po rozpadu Československa soustředil na rozvíjení národní identity, posilování národních zájmů a ochranu před těmi, kteří je ohrožují. SNS se zaměřila na posilování antimad'arského prvku ve formě vymezení se vůči sousednímu Maďarsku, ale také vůči maďarské menšině na Slovensku (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 47). Jedním z nejkontroverznějších počinů Jána Sloty se stal jeho výrok, v němž vyzýval k tankovému útoku na Budapešť (Konečný – Zetocha

2005).

SNS ve svém programu klade také velký důraz na silný národní stát, který dokáže hájit slovenské zájmy. Vyslovuje se pro zvýšení daní pro monopoly a také pro podporu malých a středních slovenských podnikatelů. Relativně velký prostor je v programu věnován nutnosti podpory mladých rodin s dětmi, ovšem pod podmínkou, že manželský svazek bude definován ústavou jako svazek muže a ženy (SNS). Záporný vztah SNS k homosexualitě je možné identifikovat ve výrociích Jána Sloty, který je označoval za „*nenormální*“ (Hloušek – Kopeček 2010: 223). V oblasti školství SNS prosazuje výchovu k hodnotám vlastenectví a hrdosti na národní minulost. Další moment, kterému je nutné v profilaci SNS věnovat pozornost představuje důraz na bezpečnost a pořádek. SNS požaduje moderně vyzbrojenou profesionální armádu a akceschopnou domobranu. Pro zajištění bezpečnosti občanů je dle SNS nutné zpřísnění současné legislativy, zejména v oblasti trestního zákoníku (SNS). Mimo jiné SNS také opakovaně žádala obnovení trestu smrti. Snažila se tak budovat image „*strany pořádku*“ (Kopeček 2007b: 438).

Dalším tématem, jež je v programu detailněji zpracováno, je otázka romské menšiny. Část programu, která se touto problematikou zabývá, je nazvána „*Řešení cikánské otázky a problémů s osadami*“. SNS kritizuje slovenský sociální systém, který je dle strany nastaven tak, že je výhodnější nepracovat a zneužívat sociální politiku státu. Podle SNS dochází k tomu, že „*slušná většina obyvatelstva pracuje a živí nepřizpůsobivou část*“. Proto strana navrhuje několik konkrétních opatření, které mají situaci zlepšit. Jedním z nich je zřízení internátních škol pro děti „*nepřizpůsobivých občanů*“, kde by jim měly být vštípeny základní hygienické návyky a myšlenky o nutnosti vzdělání a zaměstnání. Dále navrhují kontejnerové bydlení anebo vystěhování bez náhrady „*pokud cikánská rodina zdevastuje jednou přidělený byt*“. Velmi kontroverzním návrhem je snaha o usměrnění sexuální výchovy a porodnosti. SNS tvrdí, že nebude podporovat zbytečná populistická řešení, která by se minula účinkem. „*Například Cigáni by v otázce používání antikoncepce disciplínu při užívání tabletek asi nahradili obchodováním s nimi*“ (SNS).

Evidentně xenofobní profilace strany ve vztahu k Romům byla patrná v návrhu poslance za SNS Mórica, jenž navrhoval zřízení rezervací pro Romy (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 48). V neposlední řadě je v programu SNS zmíněn odpor k „*islamizaci Evropy*“ a vstupu Turecka do EU (SNS).

4.2. DALŠÍ KRAJNĚ PRAVICOVÉ SUBJEKTY NA SLOVENSKU

Relativně velkou pozornost si zasloužilo občanské sdružení Slovenská pospolitost' (SP), které se roku 2005 přetransformovalo v politickou stranu. SP se začala formovat v devadesátých letech a podařilo se jí stát se lídrem slovenské mimoparlamentní krajní pravice. Struktura SP byla přísně hierarchická založená na vůdcovském principu. V čele sdružení byl po dlouhou dobu Marián Kotleba¹⁰, který se zviditelnil prostřednictvím vynikajících argumentačních a řečnických schopností (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 49-50). V počátcích svého působení SP deklarovala naprosto odmítavý postoj ke vstupu Slovenska do EU i NATO. Charakteristické pro členy SP bylo nošení uniforem, které bývají přirovnávány k uniformám oddílů Hlinkovy gardy. Právě tato skutečnost se stala velmi medializovanou a pomohla k tomu, aby se SP dostala do povědomí slovenské veřejnosti (Mikušovič 2007).

Od roku 2002 se snahy o zviditelnění zintenzivňovaly, což bylo možné interpretovat jako projevy v rámci příprav na transformaci do politické strany. V roce 2005 oficiálně vznikla politická strana s názvem Slovenská pospolitost' – Národní strana, která měla bojovat za uchování slovenských tradic a historických, morálních a kulturních hodnot slovenského národa. Stranou pořádané uniformované pochody po celém Slovensku, při kterých zaznívaly antisemitské či antimad'arské projevy, začaly vyvolávat obavy u politiků i slovenské veřejnosti. Výjimečné nebyly ani četné potyčky mezi slovenskými policejními složkami a příznivci SP-NS. S ohledem na tyto události byla strana

10 Jeho největším politickým úspěchem bylo zvolení županem Banskobystrického samosprávného kraje v druhém kole krajských voleb v roce 2013. V roce 2010 se stal lídrem nově založené Ľudové strany – Naše Slovensko, která je ideologicky označována jako neonacistický subjekt a jejímž mobilizačním tématem se stala otázka romské menšiny na Slovensku. Politické preference subjektu LSNS v posledních letech postupně rostou (parlamentní volby 2010 – 1,33 %; parlamentní volby 2010 – 1,58 % hlasů) (Gorgol – Pavlíková 2013).

v roce 2006 rozpuštěna (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 54-55). Důvodem rozpuštění byl mimo jiné tzv. Ľudový program SP-NS, který obsahoval prvky šovinismu, antisemitismu, diskriminace a nerovnosti. Velmi kontroverzní byl návrh stavovského zřízení na Slovensku, které je velmi vzdálený hodnotám moderních liberálních demokracií. Jeho součástí byl diskriminační přístup k menšinám (Mikušovič 2007).

Přesto se představitelé SP rozhodli kandidovat v parlamentních volbách 2006 společně se Slovenskou Ľudovou stranou. Jejich nevalný výsledek (0,16 % hlasů) v těchto volbách zpečetil vývoj předchozích událostí a aktivity SP byly omezeny na minimum. V roce 2007 byl zvolen nový předseda organizace, což ovšem její zánik neodvrátilo. Koncem roku 2008 bylo občanské sdružení SP rozpuštěno na základě argumentu, že podněcuje národnostní, rasovou a náboženskou nenávisť (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 57).

Další představitelkou pravicového extremismu na Slovensku je Slovenská Ľudová strana (SĽS) – xenofobní a antisemitská formace, která se prezentuje jako pokračovatelka Hlinkovy slovenské Ľudové strany (HSĽS). Jediným důvodem, proč zakladatelé strany zvolili název Slovenská Ľudová strana a nikoliv Hlinkova slovenská Ľudová strana, byl zákaz použít název HSĽS s ohledem na její fašistickou minulost (Milo 2005: 200). Jedná se o stranu registrovanou od roku 1990, která se několikrát zúčastnila parlamentních voleb s nepříliš příznivým volebním výsledkem. Program SĽS se jednoznačně vymezoval vůči liberální demokracii. V bodech jejího volebního programu z roku 2006 byl prezentován záměr nadřadit křesťanskou církev nad ostatní náboženské společnosti a zájmy slovenského národa nadřadit nad zájmy národnostních menšin (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 58).

5. KRAJNÍ PRAVICE V POLSKU

Podoba polské krajní pravice je silně ovlivněna historickými zkušenostmi Polska. Témata, jež přináležejí krajní pravici z polské politiky nejenže nevymizela, ale naopak jsou hluboce zakořeněna v polské minulosti. Jedním z nejdůležitějších činitelů určujících podobu polské krajní pravice a do určité míry i celé polské

společnosti je antisemitismus. Antisemitismem byla poznamenána již komunistická éra, kdy mnozí členové polské komunistické strany byli Židé. V 60. letech byla komunistickým státem zorganizována masivní antisemitská kampaň, která donutila zbytky židovské komunity emigrovat. V současnosti je antisemitismus v Polsku silný především ve své ekonomizující podobě, kdy jsou Židé označováni za kapitalisty (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 70-71).

Dalším opěrným bodem soudobé polské krajní pravice je radikální katolicismus. Ke katolické církvi se v současnosti hlásí 95 % obyvatel Polska (Cichosz – Kopeček 2007). Toto vysoké procento katolických stoupenců má své opodstatnění v historickém vývoji Polska. Katolicismus se stal v důsledku germanizace a rusifikace základním komponentem polské identity (Ramet 1998: 96-97). Význam katolické církve byl posílen také její úlohou opoziční síly ve vztahu ke komunistické státní moci. V současné době se do role strážce křesťanských hodnot staví část politické scény, kterou lze označit za katolicko-národní pravici (Kubát 2005: 145).

V neposlední řadě podobu polské krajní pravice formuje střet národních tradic s akcentem na křesťanské hodnoty se sekulárními hodnotami postindustriálních společností. Globalizace je konfrontována s nacionalismem a tradicí, liberální ideje s katolicismem a mezinárodní politická integrace s národnostními myšlenkami. Přičemž právě tyto konfliktní linie jsou pro úspěch polské krajní pravice zásadní (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 74).

5.1. LIGA POLSKÝCH RODIN (LPR)

Liga polských rodin vznikla v roce 2001 seskupením několika politických stran a hnutí s národně-katolickou orientací. Můžeme identifikovat dva trendy, které se v ní protnulý institucionálně, ideologicky i personálně. První z nich zahrnoval politické subjekty působící na politické periferii, mezi něž patřila Polská dohoda, která do sebe integrovala několik menších nacionalisticko-katolických subjektů, Národní stranu a Všepolskou mládež¹¹. Tento proud se stal

¹¹ Všepolská mládež navazovala na obdobně nazvanou meziválečnou národně demokratickou a antisemitskou studentskou organizaci. Později se ze Všepolské mládeže stala mládežnická

základem budoucího radikálního křídla LPR, který kombinoval prvky xenofobie, antisemitismu a vymezoval se vůči EU. Druhý trend souvisel s nespokojeností některých radikálně národně naladěných politiků uvnitř Volební akce solidarita s vládní spoluprací s liberální Unií svobody (Hloušek – Kopeček 2010: 226).

LPR se dokázala hned v prvních parlamentních volbách po svém vzniku v roce 2001 dostat do parlamentu se 7,87 % hlasů. Do velké míry LPR vděčila za tento úspěch jednomu z nejvýznamnějších a nejvlivnějších polských rozhlasových médií, křesťanskému rádiu Maryja, které straně vyjádřilo před volbami podporu (Palovský 2006: 51). V čele rádia stál katolický kněz Tadeusz Rydzyk, který byl považován za „šedou eminenci“ LPR. Žádné vzájemné vztahy formálního charakteru mezi nimi ovšem zakotveny nebyly. Volební zisk LPR byl pro značnou část polské veřejnosti velkým překvapením, především kvůli radikálním postojům strany. S 38 mandáty, kterými LPR disponovala, ovšem nemohla výrazněji komplikovat vládní politiku a stala se tak jakýmsi „trpěným“ politickým subjektem na parlamentní půdě (Breindl 2003).

Ihned po volbách se objevily spory dvou výše zmíněných frakcí ohledně členství Polska v NATO, kdy radikální křídlo prosazovalo jeho vystoupení. Vnitrostranickou krizi se podařilo zažehnat především díky úspěšnému výsledku v komunálních volbách 2002. LPR zaznamenala úspěch ve velkých městech a vojvodských parlamentech, což stabilizovalo situaci a posílilo oficiální vedení LPR. V roce 2004 dochází ke zmírnění rétoriky a strana se vedle tématům společenské morálky začíná věnovat i politice a ekonomice (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 79). Podle Kubáta byl tento krok snahou LPR oslovit širší skupiny voličů a vymanit se tak ze sevření katolického a nacionalistického voličstva (Kubát 2005: 106).

Další úspěch strana zaznamenala ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004. Oficiální heslo kampaně znělo „*My volíme Polsko*“, vedle toho ovšem používala i slogany, které vyjadřovaly její odmítavý postoj k EU. Příkladem může být slogan „*Včera Moskva, dnes Brusel*“ (Czaplicki 2004: 25). LPR

organizace Ligy polských rodin. Bývalý lídr Všepolské mládeže Roman Giertych se později stal předsedou LPR.

ve volbách získala téměř 16 % hlasů a stala se tak druhou nejsilnější polskou formací v EP. Mnoho politologů vnímá tento okamžik jako zlomový, spočívající v opuštění krajně odmítavého postoje a „mírné“ legitimizace EU (Palovský 2006: 53).

Volby v roce 2005 přinesly LPR necelých 8 % hlasů a strana tak dokázala obhájit pozici parlamentního subjektu. Nejprve podporovala menšinovou vládu národně-konzervativní politické strany Právo a spravedlnost (PiS). Později v roce 2006 vstoupila do vládní koalice s již jmenovaným Právem a spravedlností a s antisystémovou Sebeobranou. Tento krok se ukázal být pro stranu nepříliš výhodný, jelikož posílil vnitrostranická pnutí. Zásadním okamžikem pro další působení LPR bylo rozhodnutí během vládní krize o potenciální společné volební alianci se Sebeobranou. Jejího lídra Andrzeje Leppera ovšem provázely četné skandály, které byly voliči přijímané negativně. Ačkoliv se nakonec společná aliance nerealizovala, LPR to stejně v očích veřejnosti poškodilo (Hloušek – Kopeček 2010: 226). Bezprostřední příčinou předčasných voleb v roce 2007 byl rozpad vládní koalice v důsledku různých skandálů spojených s politiky z obou menších koaličních stran. Polarizace polského stranického systému znemožnila vytvoření nové vládní koalice anebo menšinové vlády. Nenabízelo se proto jiné řešení, než vypsání předčasných voleb (Kubát 2007: 23).

V předčasných volbách 2007 zaznamenala LPR obrovský propad se ziskem pouhých 1,30 % hlasů, který je možné přičítat několika faktorům. Mezi určující faktory neúspěchu LPR patřilo veřejné působení kontroverzního předsedy strany Romana Giertycha, který proslul negativními výroky na adresu homosexuálů¹². Neblahý vliv na výsledky LPR měla vysoká volební účast, ale také ztráta podpory vlivného Rádía Maryja. Po neúspěchu ve volbách 2007 Roman Giertych rezignoval na funkci předsedy strany (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 80-81). Neméně závažnými důvody neúspěchu LPR bylo také to, že otázka evropské integrace nepředstavovala natolik prominentní téma jako v předchozích letech. A PiS se podařilo do svého programu kooptovat katolicko konzervativní

12 Známy je jeho výrok: „Musíme omezit homosexuální propagandu tak, aby děti neměly zkreslenou představu o rodině“.

a nacionalistické postoje, které byly spojeny s LPR (de Lange – Guerra 2014: 144). Do zatím posledních parlamentních voleb v roce 2011 se LPR rozhodla nekandidovat.

5.1.1. Zapojení do politického systému a profil voličů LPR

Polské parlamentní volby konané v roce 2001 významným způsobem změnil polský stranický systém. Do Sejmu se na základě těchto voleb nedostala ani jedna bývalá vládní strana. Jejich místo zaujaly čtyři nové politické subjekty – Občanská platforma, Sebeobrana Polské republiky, Právo a Spravedlnost a konečně Liga polských rodin. Po volbách 2001 bylo možné LPR označit za stranu s nulovým koaličním potenciálem, která neměla výraznější vliv při tehdejší rozložení politických sil v Sejmu (Breindl 2003). V dalších volbách v roce 2005 ovšem strana zopakovala svůj úspěch a docílila téměř stejného volebního výsledku. O rok později dokonce vstoupila s PiS a Sebeobranou do vlády. Předčasné volby v roce 2007 postavení LPR v rámci stranicko-politického systému Polska opět proměnily. Se ziskem 1,3 % hlasů se strana dostala do pozice mimoparlamentního subjektu. Z této volební porážky se prozatím LPR nedokázala vzpamatovat a skutečnost, že nekandidovala do parlamentních voleb v roce 2011, vypovídá o její marginalizované pozici.

Úspěch LPR ve volbách v roce 2001 vypadá na první pohled jako výrazná změna voličských preferencí. Podle některých politologů je ovšem nutné přijmout fakt, že voliči LPR se neobjevili náhle a odněkud z neznáma. Naopak byli přítomni v polské společnosti i dříve, protože ve volbách do Sejmu v roce 1997 volili Volební akci Solidarita (AWS), jejímiž členy byla řada uskupení podobných LPR. Voliči menších krajně pravicových stran v Polsku jsou buď příznivci „*odpadlíků*“ z větších politických stran, senioři odkazující na druhou republiku anebo sympatizanti krajně pravicových sdružení či subkultury skinheads. Tendenci volit katolicko-národní pravici mají spíše ženy, straší lidé a také méně až středně vzdělaní lidé (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 90).

Sarah L. de Lange a Simona Guerra tvrdí, že voliče LPR odlišuje od průměrného polského voliče jeho podpora katolickému konzervatismu

a nacionalismu. Voliči LPR přikládají důraz na otázky týkající se potratů, roli katolické církve ve společnosti a přistěhovalectví. To do jisté míry naznačuje, že volba LPR je ideologickou volbou a nikoliv protestním hlasováním. Identifikace voliče s LPR pramení předně ze socio-demografických charakteristik, které formují tyto voličské postoje, ale částečně také z úspěšného způsobu, jakým LPR propojila konkrétní politická témata v širší ideologickou debatu a prosadila tyto otázky do politické agendy ve vhodný čas (de Lange – Guerra 2014: 144).

5.1.2. Programatika a ideová východiska

Jak už bylo řečeno, Liga polských rodin vznikla sloučením dvou ideologických proudů, což se podepsalo i na jejím programu. Jeho hlavními pilíři jsou konzervativní katolicismus a nacionalismus, přičemž nejviditelnějším programovým cílem strany byla svou dobu snaha zabránit Polsku vstoupit do EU. Program LPR je určen především těm lidem, kteří svou špatnou ekonomickou situaci spojují s evropskou integrací a liberalizací hodnot. Ideový profil vedle katolicismu a národovecké rétoriky formoval také výrazný antikomunismus. Liga hodnotí období komunismu jako období morálního úpadku, teroru, pronásledování církve a politického vazalství (Breindl 2003).

K analýze programatiky Ligy polských rodin budu vycházet z volebního programu z roku 2001 s názvem „*Polsku niezawislosc – Polakům – prace, chleb a byty*“ a z programového dokumentu z roku 2003. Program z roku 2001 byl rozdělen do pěti částí, přičemž každá z nich se věnuje jiné oblasti – I. Polský stát, II. Práce, III. Chléb, IV. Bydlení a V. Politické výzvy. V první části programu identifikujeme katolickou orientaci strany. Požadavkem LPR je změna preambule ústavy Polska, která by se měla odvolávat na Boha a římsko-katolické kořeny. V této části se také hovoří o narušování suverenity Polska, které chce strana zamezit (LPR).

Od počátku svého vzniku pojala LPR naprosté odmítnutí současné podoby EU jako konstituční prvek svého programu. Kritizovala špatně vyjednané podmínky vstupu Polska do EU nebo se obávala ztráty možnosti chránit polský trh před přílivem dotovaného zboží. Ultrakatolické křídlo strany vnímalo EU jako ráj

eutanazie, prostituce, potratů a jiných katolickému pojetí morálky odlišných hodnot. V roce 2004 se s výrazným úspěchem strany ve volbách do EP postoj LPR k EU proměnil od čistě odmítavého postoje k určité legitimizaci (Palovský 2006: 52-53).

Druhá část programu obsahuje prvky ekonomického protekcionismu a nacionalismu. Strana kritizovala předávání národního majetku do rukou cizinců a otevírání trhu pro nekalou konkurenci. Chtěla omezit vliv zahraničního kapitálu v médiích, bankách a strategicky důležitých odvětvích, mezi něž řadila energetiku, těžební a zbrojní průmysl a budování dopravní infrastruktury. Podle LPR by měl stát usilovat o koncentraci polského kapitálu a podporovat malé a střední podnikatele, kteří by poté měli možnost čelit škodlivé invazi zahraničního kapitálu do Polska. Ve třetí části se LPR zabývá potravinářským průmyslem v Polsku, který dle strany upadá. Dochází pak k tomu, že polský trh je „zaplaven“ importovanými potravinami. Strana podporuje myšlenku potravinové soběstačnosti Polska. Ve čtvrté části programu slibuje investice do výstavby nových bytů (LPR).

V programu z roku 2003 kladla LPR velký důraz na podporu rodin, kterým slibovala zvláštní daňové úlevy, sociální dávky a finanční pomoc (LPR 2003). Výrazným způsobem se strana vymezuje vůči registrovanému partnerství a homosexualitě jako takové. Homosexualita je optikou LPR patologie, která poškozují instituci rodiny. Homosexuálové, ale také představitelé liberální politické orientace, kteří usilují o legalizaci této „patologie“, jsou poté nepřátelé polského národa (Shibata 2009: 262). Xenofobie LPR se ovšem neprojevuje jen ve vztahu k homosexuálům, ale také k Židům. Ve vysílání rádia Maryja byli Židé několikrát obviněni z odpovědnosti za komunistické zločiny. Podobným způsobem se chovaly noviny Nasz Dziennik, spojené s Tadeuszem Rydzykem, ve kterých se běžně objevovaly články vyjevující „zednářské kořeny“ liberální Občanské platformy a jejího lídra Donalda Tuska (Hloušek – Kopeček 2010: 227).

V poslední části programu se strana snaží upozornit na škodlivost liberálních myšlenek, které dává do souvislosti s obrazem Polska, kam bude dovážena

evropská nezaměstnanost. Kde budou jíst Poláci chléb někoho jiného a spát na ulici (LPR). Zajímavé je, jakým způsobem se podařilo LPR zviditelnit a zdůraznit potenciální hrozbu pro polskou identitu, kterou dle strany představuje imigrace. Prominentní politici LPR deklarovali tezi, že „*imigrace oslabuje národ*“ a vyjádřily obavy z domnělé početní převahy přistěhovalců z islámských zemí. Tato teze koresponduje s představou LPR o katolickém Polsku a křesťanské Evropě (de Lange – Guerra 2014: 138).

5.2. DALŠÍ KRAJNĚ PRAVICOVÉ SUBJEKTY V POLSKU

Konfederace nezávislého Polska (KPN) bývá ke krajní pravici řazena s ohledem na její silný státní nacionalismus, ovšem velmi problematické je u ní nalézt prvky xenofobie. Proto je možné brát KPN jako případ *sui generis*. Strana byla založena ilegálně již v roce 1979 charismatickým Leszkiem Moczulským. Kladla důraz na polskou nezávislost a státnost, vymezovala se vůči komunismu, ale také ruskému imperialismu. Právě v ruském imperialismu viděla strana po roce 1989 politické nebezpečí. Ve volbách 1991 získala podporu téměř desetiny voličů, v roce 1993 se do parlamentu dostala se zřetelně horším výsledkem. V důsledku vnitrostranických sporů se tato formace později rozpadla (Hloušek – Kopeček 2010: 225).

V současné době je v Polsku aktivní Polská národní strana (PPN), která je respektována především pro její „*neamerikanizaci*“¹³. Její volební výsledky v parlamentních volbách ovšem nepřesahují ani 1 % voličských hlasů. Programově PPN zastává principy nacionalismu a patriotismu, který je vybudován především na antisemitismu, který je součástí téměř každého jejího programového bodu. Ve velké míře využívá moderních technologií, skrze které mobilizuje své příznivce (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 83-84). Veškeré aktivity strana zveřejňuje na svých webových stránkách, na kterých je přístup ke všem důležitým dokumentům strany. Ve svém programu se PPN vymezuje vůči evropské integraci a upozorňuje na diskriminaci Polska v rámci EU. Strana se

13 Sympatizanti pravicového extremismu v Polsku dávají PPN často do protikladu k LPR, kterou považují za amerikanizovanou.

naopak vyslovuje pro ideovou jednotu všech Slovanů. Dalším zajímavým bodem jejího programového prohlášení je otázka přistěhovalců, které je optikou strany vnímáno jako nebezpečné pro polské národní zájmy. Přistěhovalci dle PPN často „*berou Polákům práci, neznají jazyk a nejsou schopni asimilovat se se společností*“. Neméně zajímavým bodem programu je požadavek po kvalitnější výuce o historii Polska, jehož součástí by mělo být zavedení trestu pro jedince dopouštějící se pomluvy na polském státě. PPN též požaduje trest smrti pro vrahy či obchodníky s drogami (Bubel 2004).

6. KOMPARACE KRAJNĚ PRAVICOVÝCH POLITICKÝCH STRAN

Následující kapitola bude věnována komparaci vybraných oblastí krajně pravicových subjektů, které jsem detailněji rozepsala v předchozích kapitolách. Jedná se o faktory, které měly vliv na úspěch analyzovaných stran, dále o relevanci a působení krajně pravicových subjektů v rámci stranicko-politického systému jednotlivých zemí a programatiku těchto subjektů. V rámci programatiky se zaměřím zejména na ty programové body, které budou odpovídat charakteristice krajní pravice Case Muddeho.

6.1. FAKTORY ÚSPĚCHU KRAJNĚ PRAVICOVÝCH STRAN REGIONU SVE

SPR-RSČ vznikla v roce 1990, tedy v období, kdy byly ekonomické, sociální a politické podmínky příznivé pro růst extremismu. Ondřej Čákl a Radek Wollman se domnívají, že za úspěchem SPR-RSČ stál její nekompromisní postoj vůči Romům a komunistům a její schopnosti radikálně se odlišit od ostatních politických stran. Navíc strana profitovala z rétorických schopností Miroslava Sládka a z medializace, které se mu dostávalo (2005: 30).

Grigorij Mesežnikov vymezil celou řadu historických, sociálně-kulturních, etno-demografických a politických faktorů, které se staly živnou půdou subjektů krajní pravice na Slovensku. Patří mezi ně například velmi komplikované vztahy mezi Slováky a etnickými Maďary, stejně jako dlouhodobé zanedbávání některých sociálních problémů (nepříznivá situace romské populace).

Problematickým jevem je také upřednostňování populistických strategií mobilizace většinou politických stran na Slovensku (Mesežnikov: 43-44). Tato témata zformovala veřejný profil SNS a vynesla jí několikrát po sobě parlamentní zastoupení.

De Lange a Guerra připisují úspěch LPR v roce 2001 nespokojenosti polských občanů se způsobem vlády AWS. Zejména zanedbávání kulturních otázek a pozitivní postoj k přistoupení do EU ze strany AWS zklamal mnoho katolických voličů, čehož dokázala mistrně využít právě Liga polských rodin (2014: 144). LPR v době intenzivního jednání o vstupu Polska do EU zastávala striktně negativní postoj, což ji odlišilo od jiných politických stran a v roce 2001 přineslo téměř 8 % hlasů. Ztráta parlamentního zastoupení LPR je spojena s utlumením „evropské otázky“ a s faktem, že řadu katolicko-konzervativních prvků do svého programu kooptovalo PiS.

6.2. RELEVANCE A PŮSOBENÍ VE STRANICKÉM A POLITICKÉM SYSTÉMU

Úspěšnost politického subjektu bývá různými autory definována rozdílně. Mezi ukazatele úspěchu bývá řazeno například to, nakolik je politický subjekt v rámci stranicko-politického systému etablovaný. Vliv mají také jeho vztahy k ostatním relevantním politickým subjektům, jeho schopnost ovlivňovat přijímané politiky anebo míra voličské podpory vyjádřená ve volbách (Art 2011: 7). Poslední zmíněný bod je bezesporu velmi důležitým měřítkem úspěchu krajně pravicových formací. Nezbytné je ovšem rozlišovat úspěch ve volbách prvního řádu, které jsou pro voliče atraktivnější, jelikož vedou k utváření národních vlád a skýtají potenciální možnost ovlivnit chod státu. Voliči se v případě těchto voleb rozhodují spíše strategicky. Základní model voleb druhého řádu¹⁴ od autorů Karlheinz Reifa a Hermanna Schmitta hovoří o tom, že v těchto volbách mají zvýšenou šanci malé a nové politické strany. Také zmiňují tendenci voličů v těchto volbách podporovat osobnosti, které zaujímají v krajně pravicových

¹⁴ Bývají sem řazeny lokální a regionální volby, volby do EP, případně volby do horních komor parlamentů.

subjektech výsadní pozice (Cabada 2010: 9). David Art vymezil speciálně pro účely krajně pravicových subjektů hranici, jejíž překonání značí úspěšnost dané formace. Hovoří o nutnosti překonat hranici 10 % v rámci parlamentních voleb alespoň ve dvou po sobě jdoucích volbách (Art 2011: 7).

Podobného výsledku nedosáhla ani jedna z analyzovaných krajně pravicových stran v regionu SVE. Nejlepší volební výsledky zaznamenala SNS, které se hranici 10 % podařilo překonat v letech 1990 a 2006 (Štatistický úrad SR). O síle SNS vypovídá také fakt, že s výjimkou let 2002-2006 disponovala parlamentním zastoupením od roku 1990 až do roku 2012. S ohledem na tyto její vyrovnané a relativně vysoké volební výsledky je možné o SNS hovořit jako o politické straně etablované. Radikální nacionalismus pramenící z opožděného budování slovenské státnosti se stal součástí slovenské politiky. SNS se (nejen) díky tomuto fenoménu podařilo nabýt značný koaliční potenciál a ze strany ostatních politických stran byla vnímána jako akceptovatelný vládní partner. Ačkoliv se SNS stala součástí vládní koalice třikrát, vzhledem k neustálým vnitrostranickým krizím se v obou případech musela spokojit s fakticky podřízeným postavením.

V České republice se v parlamentních volbách podařilo uspět jen jedné krajně pravicové straně, a to SPR-RSČ. Její parlamentní zastoupení v letech 1992-1998 bylo doprovázeno naprostou politickou izolací, která byla způsobena nepřijatelnou rétorikou s prvky xenofobie až rasismu. Naproti tomu DS, respektive DSSS je z politologického hlediska vnímána jako nerelevantní politická strana. Nebezpečí pramenící z jejího ideologického potenciálu se násobí v oblastech charakteristických pnutím mezi etnickými skupinami, typicky na severu Čech. Navzdory jejím špatným volebním výsledkům dosáhla DS/DSSS určitého vlivu prostřednictvím medializace své činnosti. Tradiční politické strany jsou nuceny na ni reagovat a často také dochází k tomu, že si od DS/DSSS půjčují antiromskou rétoriku¹⁵ (Mareš 2012: 9).

Polské LPR se rovněž podařilo získat parlamentní zastoupení, a to dvakrát po

15 Příkladem může být přijetí rétoriky o „sociálně nepřizpůsobivých“ ze strany ODS. Na základě výroků některých členů ODS se společnost dělí na „sociálně nepřizpůsobivé“ a „sociálně adaptované“, na slušné a neslušné občany. Prioritou ODS je poté ochrana slušných občanů a zajištění jejich bezpečnosti (Hejnal 2012).

sobě s téměř identickým volebním výsledkem kolem 8 % hlasů. V letech 2006-2007 byla součástí vládní koalice s ideologicky spřízněnými politickými stranami – PiS a Sebeobranou. Jejich společné vládní angažmá nicméně kvůli četným skandálům především lídra Sebeobrany Andrzeje Leppera vyústilo v předčasné volby. LPR se pokoušela od svých bývalých koaličních partnerů distancovat, obhájit své parlamentní zastoupení se jí ovšem nepodařilo a v dnešní době se jedná o marginalizovaný politický subjekt.

Z výše uvedeného vyplývá, že nejméně úspěšné jsou krajně pravicové subjekty v České republice, kde se prozatím žádné krajně pravicové formaci nepodařilo stát se součástí vládní koalice a promlouvat do vládní politiky. Vysvětlení je možné hledat v roztříštěnosti české krajně pravicové scény a v neschopnosti subjektů kooperovat. Roli může hrát i absence zdatných vůdců a politických elit se schopností oslovit širší spektrum voličů.

6.3. PROGRAMATIKA

V programatikách analyzovaných politických stran lze najít určité spektrum tezí, které jsou si ve všech případech velmi podobné. Přesto krajně pravicové scény v jednotlivých zemích vykazují jistá specifika. Nacionální témata se u všech stran pojí zejména s ochranou nezávislosti země a státní suverenity. Všechny analyzované krajně pravicové subjekty vyjadřují odmítavý nebo kritický postoj k evropskému integračnímu procesu a členství v NATO. Nejodmítavější postoj zastávala LPR, která jako jediná vyžadovala okamžité vystoupení z EU. Ostatní subjekty se vymezují proti prohlubování evropské integrace. V souvislosti s ochranou nezávislosti země je zajímavý případ SNS, která se navíc snaží vymezovat vůči Maďarsku, ale i maďarské menšině uvnitř slovenského státu. Společné jsou pro programy krajně pravicových stran regionu SVE také četné prvky ekonomického protekcionismu. Strany hovoří o nutnosti chránit tamní zemědělce a o omezení vlivu zahraničních investic. LPR dokonce požaduje znárodnění některých strategických odvětví.

Xenofobní rétorika u všech stran byla vedena proti imigrantům, kteří jsou často označováni za příčinu rostoucí nezaměstnanosti a potenciální narušitele

národních identit. V případě SPR-RSČ, DS/DSSS a SNS je velmi markantní xenofobie ve vztahu k Romům. SPR-RSČ navíc proslula svou protiněmeckou rétorikou. Dalším společným tématem všech analyzovaných stran je vymezení se vůči homosexuálním jedincům. Homosexuálové jsou stranami vykreslováni jako deviantní jedinci podrývající tradiční hodnoty. LPR zaujímá xenofobní postoj také k Židům a všem hodnotám, které jsou v rozporu s tradičními křesťanskými idejemi (potraty, rozvody, registrované partnerství, eutanazie apod.).

Bod, který Cas Mudde nazývá program šovinistického sociálního zabezpečení, je v programech těchto politických stran akcentován především v ekonomickém upřednostňování „*místních*“ zemědělců a podnikatelů před cizinci. V programech se objevují teze o nutnosti mít „*národní majetek v rukou našich občanů*“. DSSS explicitně vyjadřuje požadavek na zvýhodňování „*etnických Čechů*“ v oblasti zdravotní péče a vzdělávání. Podobným způsobem SNS prosazuje poskytnutí pomoci mladým rodinám. LPR prosazuje zvýhodnění „*tradičních rodin*“. Zároveň je v programech stran patrné dělení společnosti do dvou skupin obyvatel. První skupina do systému přispívá a druhá jej zneužívá, čemuž je dle stran potřeba zabránit. V oblasti víry v zákon a pořádek všechny zmiňované politické strany požadují obnovení trestu smrti, zpřísnění trestního zákoníku, ale také rozšíření pravomocí policistů a akceschopnější obranné složky. SNS se ve svém programu navíc vyslovuje pro vytvoření domobrany.

ZÁVĚR

Úspěchy analyzovaných krajně pravicových stran se v jednotlivých zemích liší s ohledem na různé faktory, které mohou být momentální anebo pramenící z historie. Zatímco slovenské subjekty krajní pravice i přes svou radikální nacionalistickou rétoriku mohou být jinými relevantními stranami vnímány jako akceptovatelné, v České republice by se (pravděpodobně) ocitly v izolaci. V Polsku zaznamenávají úspěchy politické strany pasující se do role „*ochránce*“ křesťanských hodnot, což se do značné míry odvíjí od faktu, že 95 % polských občanů se hlásí ke katolické víře. V „*ateistické*“ České republice by ovšem témata potratů a rozvodů nezaznamenala výraznější odezvu. Ukazuje se tedy, že ačkoliv se vybrané země nacházejí v kulturním a politicko-geografickém regionu sdílejícím podobné historické zkušenosti, tamní krajně pravicové scény vykazují jisté odlišnosti. Ty jsou dány specifickými společenskými a historicky podmíněnými souvislostmi, které je třeba reflektovat.

Mezi ty nejmarkantnější odlišnosti patří menšiny, vůči kterým se subjekty krajní pravice v jednotlivých zemích vymezují. Česká a slovenská krajní pravice využívá k etnizaci sociálních a kriminálních jevů především romské menšiny. Na Slovensku jsou navíc vzhledem k početné maďarské menšině „*terčem útoků*“ dlouhodobě Maďaři. Specifickým příkladem je polská LPR, která s ohledem na vizi o ideálu křesťanské společnosti a historicky zakořeněný antisemitismus svou kritiku směřuje především vůči homosexuálům a Židům. Dále je třeba zmínit působení a relevanci krajní pravice v jednotlivých zemích, kdy za tu nejméně úspěšnou a dlouhodobě nejmarginalnější je možné označit českou krajně pravicovou scénu. Naopak ovlivňovat směřování vládní politiky se podařilo jak slovenské SNS, tak polské LPR. Na úspěch subjektů krajní pravice měly v jednotlivých zemích vliv odlišné faktory. Zatímco česká a slovenská krajní pravice čerpá z vyhraněného postoje vůči menšinám a z medializace kontroverzních výstupů jejich předsedů, úspěch polské LPR je spojen se striktním odmítnutím členství v EU. Za společné znaky krajní pravice SVE je možné označit nacionalismus, kritiku vládnoucích politických elit, nadnárodních struktur i postmoderních hodnot, dále populistická prohlášení ve vztahu

k rodinám, zemědělcům a podnikatelům anebo důraz na vůdcovský princip.

Dalším z cílů této bakalářské práce bylo potvrdit případně vyvrátit předpoklad o možnosti uplatnění teorie Case Muddeho v regionu SVE. Na základě analýzy programatik jednotlivých krajně pravicových subjektů lze konstatovat, že všechny popisované formace naplňují definiční znaky jeho minimalistické definice. Častěji se v programatikách krajní pravice regionu SVE objevovaly nacionalistické a xenofobní teze, které jsou voličsky mnohem atraktivnější než prvky programu šovinistického sociálního státu a víry v zákon a pořádek. Zároveň jsou zajímavějšími i pro média, prostřednictvím kterých se tyto subjekty zviditelňují. Přestože lze hovořit o jisté programové shodě se západoevropskou krajní pravíci, nalezneme i mobilizační témata, která jsou vlastní pouze krajní pravici SVE, což ji činí ještě heterogennější. Příkladem může být téma existence historických reminiscencí anebo nezdařené ekonomické transformace. Důsledky přechodu k demokratickému a tržně-hospodářskému systému silně dopadají na mladé lidi, nezaměstnané a důchodce, tedy právě na cílové skupiny krajně pravicových subjektů (Kupka – Laryš – Smolík 2009: 239).

Giovanni Sartori vyjádřil myšlenku, že budoucností antisystémových stran může být přizpůsobení se režimu, který nebyly schopné svrhnout (Sartori 2005: 146). Krajně pravicové subjekty mohou ale zaznamenat i jiné trajektorie. Jednou z nich je postupná marginalizace, která postihla v devadesátých letech SPR-RSČ. Tou nejméně pozitivní možností je posílení krajně pravicových subjektů, které se může (také) odvíjet od rozmáhající se islamofobie v regionu SVE. Orientace na boj proti islámu, který se ve světle značně medializovaných teroristických útoků zacílených na symboly „západní civilizace“, stává v široké veřejnosti stále relevantnějším tématem, může krajně pravicovým subjektům přinést politické body.

RESUMÉ

This bachelor thesis aims to present and compare extreme right-wing political parties in selected countries of Central and Eastern Europe. For this purpose of description were selected the countries: Czech Republic, Slovakia and Poland. In the first part, some basic terms were defined, because they are often misused and confused, especially in the media. The text presents the theory of Dutch political scientist Cas Mudde, whose theory is considered as the best definition of extreme right-wing party family. This concept offers an ideological and political framework for the extreme right-wing party family which includes four elements – nationalism, xenophobia, law and order and welfare chauvinism. One of the goals of this bachelor thesis, was to determine, whether these ideological elements appear in the program documents of right-wing parties in Central and Eastern Europe. Furthermore, this bachelor thesis has an ambitions to find out position of right-wing parties in the party system. For a long time the strongest position had the SNS party, which was even one part of government coalition. For two electoral period had the Polish LPR party parliamentary representation. In the Czech partial system had the strongest position DSSS nowadays, which gets about 1 % of all the votes. In the 90s were much more successfull SPR-RSČ which exceeded closing clause and became a parliamentary political party.

The final part is dedicated to the comparison of analyzed political subjects. Based on assessment of the facts of the previous parts, I have concluded, that all analyzed parties meet the conditions of Cas Mudde definition. At the same time, however, they are showing some specifics which are based on the historical, social and cultural conditions of the country. Therefore it is necessary to be aware of limits of this text which arise from the fact that extreme right political parties show a substantial dynamics.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

- Art, David (2011). *The European Radical Right in Comparative-Historical Perspective* (<http://ase.tufts.edu/polsci/faculty/art/europeanRadicalRight.pdf>, 7. 3. 2015).
- Breindl, Jan (2003). Sebeobrana a Liga polských rodin – protestní strany v polském parlamentu. *CEPSR* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=182>, 8. 2. 2015).
- Bubel, Leszek (2004). *ZALOZENIA PROGRAMOWE PPN* (http://www.polskapartianarodowa.org/index.php?option=com_content&task=view&id=72&Itemid=48, 7.3. 2015).
- Cabada, Ladislav (2010). *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu: reflexe voleb v nových členských zemích EU ze středovýchodní Evropy* (Praha: VŠE).
- Cabada, Ladislav – Šanc, David (2005). *Český stranický systém ve 20. století* (Plzeň: Aleš Čeněk).
- Cichosz, Marzena – Kopeček, Lubomír (2007). Církevní fond v Polsku a jeho kontroverzní historie a současnost. *CEPSR 2-3 (IX)* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=303>, 30. 3. 2015).
- Czaplicki, Michal (2004). Pierwsze wybory europejskie w Polsce. *Instytut spraw publicznych* (<http://www.isp.org.pl/files/5594235580912379001159432905.pdf>, 8. 2. 2015).
- Čákl, Ondřej – Wollmann, Radek (2005). *Czech Republic*. In: Mudde, Cas ed.: *Racist Extremism in Central and Eastern Europe* (New York: Routledge), 28-53.
- Černý, Ondřej – Eichler, Pavel – Jeřábková, Pavla - Raušová, Zuzana (2008). *Extremisté tři hodiny marně dobývali romské sídliště Janov*. 17. 11 2008 (http://zpravy.idnes.cz/video-extremiste-tri-hodiny-marne-dobyvali-romske-sidliste-janov-p9h-/domaci.aspx?c=A081117_113603_domaci_klu, 29. 1. 2015).
- ČTK (2014). *ČSSD zrušila místní buňku v Duchcově, která je v koalici s DSSS*, 13. 12. 2014 (<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/cssd-zrusila-mistni-bunku-v-duckcove-ktera-je-v-koalici-s-dsss/1158428>, 29. 1. 2015).
- ČSÚ. *Výsledky voleb a referend* (<http://www.volby.cz/>, 29. 1. 2015).

Danics, Štefan (2007). *Radikalismus – extremismus – antisystémovost*. In: Hirtlová, Petra – Srb, Vladimír eds., *Radikalismus a jeho projevy v současném světě* (Kolín: ARC-VŠPSV), s. 54-63.

De Lange, Sarah L. - Guerra, Simona (2014). *The League of Polish Families between East and West, past and present*. In: Minkenberg, Michael ed.: *Historical Legacies and the Radical Right in Post-Cold War Central and Eastern Europe* (Stuttgart: IBIDEM), s. 123-156.

Dělnické listy (2005). *Kontroverzní kauzy dnešní doby: Vlastimil Pechanec – vrah nebo oběť systému?* (<http://www.noviny.dsss.cz/delnicke-listy01-33.pdf>, 29. 1. 2015)

Dočekalová, Pavla (2007). *Krajní, radikální, extrémní nebo extremistická pravice? Pokus o terminologické vymezení základních pojmů*. In: Hirtlová, Petra – Srb, Vladimír eds., *Radikalismus a jeho projevy v současném světě* (Kolín: ARC- VŠPSV), s. 64-76.

DSSS. *Program DSSS 2011* (<http://www.dsss.cz/program-dsss-2011>, 1. 2. 2015).

Election Guide (2014). *Election for Riksdag 2014* (<http://www.electionguide.org/elections/id/2406/>, 28. 11. 2014).

Fiala, Petr – Mareš, Miroslav (1997). *Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992)*. *Politologický časopis* (<http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/1997/1/1997-1-16-Fiala,Mares-Konstituovani%20systemu%20politickych%20stran%20v%20Ceske%20republice%20%281989-1992%29.pdf>, 26. 1. 2015).

Gorgol, Michal – Pavlíková, Miroslava (2013). *GP Briefing: Pravicový extremist Marián Kotleba županem na Slovensku: pokračování evropského trendu?* *Global politics* (<http://www.globalpolitics.cz/gp-briefing/gp-briefing-pravicovy-extremista-marian-kotleba-zupanem-na-slovensku-pokracovani-evropskeho-trendu>, 7. 2. 2015).

Gyárfášová, Olga – Krivý, Vladimír (2007). *Electoral Behaviour – Persistent Volatility or Clear Signs of Consolidation? The Case of Slovakia*. In: Hloušek, Vít – Chytilík – Roman eds., *Parliamentary Elections and Party Landscape in the Visegrád Group Countries* (Brno: CDK), s. 79-106.

- Havlík, Vlastimil (2006). *Česká republika*. In: Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr eds., *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy* (Brno: Mezinárodní politologický ústav), 61-83.
- Havlík, Vlastimil (2011). Život a smrt pravicově-populistických stran v severní Evropě. *REXTER* (<http://www.rexter.cz/zivot-a-smrt-pravicove-populisticky-ch-stran-v%C2%A0severni-evrope/2011/05/05/>, 6. 2. 2015).
- Havlík, Vlastimil (2012). *The Czech Republic*. In: Havlík, Vlastimil – Pinková, Aneta et al. *Populist Political Parties in East-Central Europe* (Brno: Muni Press), 97-135.
- Hejnal, Ondřej (2012). *Nacionalismus, multikulturalismus, sociálně vyloučení a „sociálně nepřizpůsobiví“: Analýza dominantního politického diskursu v České republice* (<http://antropologie.zcu.cz/nacionalismus-multikulturalismus-socialni-vylouceni-a-socialne-neprizpusobivi-analyza-dominantniho-politickeho-diskursu-v-ceske-republice>, 23. 4. 2015).
- Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír (2010). *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě* (Praha: Grada).
- Charvát, Jan (2007). *Současný politický extremismus a radikalismus* (Praha:Portál).
- Charvát, Jan (2012). Dělnická strana: hegemon české krajní pravice v novém tisíciletí. *Revue pro středoevropskou kulturu a politiku* 28 (2012) (<http://www.revuestrednievropa.cz/upload/12.pdf>, 29. 1. 2015), 103-116.
- Chmelík, Jan (2012). *Základní charakteristika extremismu*. In: Chmelík, Jan a kol., *Extremismus* (Plzeň: Aleš Čeněk).
- Klumpar, Tomáš (2006). Demonstrace Spalme muslimskou nenávisť. *Hospodářské noviny*, 28. 10. 2006 (<http://domaci.ihned.cz/c1-19633590-fotogalerie-demonstrace-spalme-muslimskou-nenavist>, 1. 2. 2015).
- Kmeť, Jakub (2011). *Slovensko*. In: Balík, Stanislav – Havlík, Vlastimil a kol., *Koaliční vládnutí ve střední Evropě (1990-2010)* (Brno: IIPS).
- Konečný, Miroslav – Zetocha, Karel (2005). Slovenská národní strana: druhá šance. *CEPSR 2-3 (VII)* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=235>, 3. 2. 2015).
- Kopeček, Lubomír (2006). *Demokracie, diktatury a politické stranictví na*

Slovensku (Brno: CDK).

Kopeček, Lubomír (2007a). The Far Right in Europe, *CEPSR 4 (IX)* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=318>, 4. 1. 2015).

Kopeček, Lubomír (2007b). *Politické strany na Slovensku 1989-2006* (Brno: CDK).

Kreidl, Martin – Vlachová, Klára (1999). Sociální zázemí extrémní pravice v ČR. *Sociologický ústav AV ČR* (http://sreview.soc.cas.cz/uploads/795b32e5c20680c05740b46f763261130a8e11ac_203_335KREVL.pdf, 25. 1. 2015).

Kreidl, Martin – Vlachová, Klára (2000). Rise and Decline of Right-Wing Extremism in the 1990s. *Czech Sociological Review 8(1)* (http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/140_99-10wptext.pdf, 24. 1. 2015).

Kubát, Michal (2005). *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989-2005)* (Praha: SLON).

Kubát, Michal (2007). Předčasné parlamentní volby v Polsku: konec programu čtvrté republiky. *Mezinárodní politika 12/2007* (http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2007/MP%2012_07%20s%201-40%20.pdf, 8. 2. 2015).

Kubát, Michal (2010). *Politická opozice v teorii a středoevropské praxi* (Praha: Dokořán).

Kupka, Petr – Laryš, Martin – Smolík, Josef (2009). *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy* (Brno: Mezinárodní politologický ústav).

Lešková, Eva (2006). *Slovensko*. In: Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr eds., *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy* (Brno: IIPS), s. 31-44.

LPR. *LIGA POLSKICH RODZIN. POLSCE - NIEPODLEGŁOŚĆ POLAKOM – PRACA, CHLEB, MIESZKANIA* (http://www.prawicapolska.pl/wybory_programy_lpn.shtml, 8. 2. 2015).

LPR (2003). Program LPR z roku 2003 (<http://lpr.pabianice.w.interia.pl/dokument/program.htm>, 30. 3. 2015).

Mareš, Miroslav (2003). *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR* (Brno: Barrister a Principal).

Mareš, Miroslav (2005). *Sdružení pro republiku – Republikánská strana*

- Československa. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. Politické strany – 1938-2004 Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu (Brno: Doplněk), 1593-1605.
- Mareš, Miroslav (2008). *Extremist Parties in East Central Europe during post-communist transformation process* (Brno: ISPO).
- Mareš, Miroslav (2012). Right-Wing Extremism in the Czech Republic. *Friedrich-Ebert Stiftung* (<http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/09347.pdf>, 29.1. 2015).
- Mareš, Miroslav – Vejvodová, Petra (2010). Dělnická strana: profil české pravicově extremistické strany. *REXTER*, 7. 11. 2010 (<http://www.rexter.cz/delnicka-strana-profil-ceske-pravicove-extremisticke-strany/2010/11/07/>, 28. 1. 2015).
- Mesežnikov, Giorgij. NATIONAL AND RIGHT-WING RADICALISM IN THE NEW DEMOCRACIES: SLOVAKIA. *Friedrich Ebert Stiftung* (<http://www.fesbp.hu/common/pdf/Slowakei.pdf>, 12. 3. 2015).
- Millo, Daniel (2005). *Slovakia*. In: Mudde, Cas ed., *Racist Extremism in Central and Eastern Europe* (Routledge: New York), s. 195-224.
- Milza, Pierre (2005). *Evropa v černých košilích* (Praha: Themis).
- Mikušovič, Dušan (2007). Slovenská pospolitost včera a dnes. *REXTER* (<http://www.rexter.cz/slovenska-pospolitost-vcera-a-dnes/2007/05/01/>, 7. 2. 2015).
- Ministerstvo vnitra ČR (2005). *Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2005* (file:///C:/Users/Michaela/Downloads/extrem05.pdf, 1. 2. 2015).
- Ministerstvo vnitra ČR (2008). *Strategie boje proti extremismu* (file:///C:/Users/Michaela/Downloads/strategie_extrem_2009.pdf, 1. 2. 2015).
- Mudde, Cas (2000a). *The Ideology of the Extreme Right* (Manchester University Press).
- Mudde, Cas (2000b). *Extreme Right Parties in Eastern Europe* (http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1012&context=cas_mudde, 6. 2. 2015).
- Mudde, Cas (2007). *Populist radical right parties in Europe* (Cambridge

University Press).

Nejvyšší správní soud (2010). *Rozsudek jménem republiky* (http://www.nssoud.cz/docs/Delnicka_strana_original.pdf, 1. 2. 2015).

Něvyšší správní soud (2013). *Rozsudek jménem republiky* (http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2013/0007_0Pst_1300027S.PDF, 1. 2. 2015).

Okamura, Tomio (2011). *Budme politicky nekorektni!*, 14. 2. 2011 (<http://okamura.blog.idnes.cz/c/177377/Budme-politicky-nekorektni.html>, 1. 2. 2015).

Palovský, Tomáš (2006). *Polsko*. In: Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr eds., *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy* (Brno: IIPS), s. 31-44.

Pink, Michal – Vojtaj, Jaromír (2010). Ústup krajní pravice na Slovensku – postupná marginalizace SNS? *REXTER* (<http://www.rexter.cz/ustup-krajni-pravice-na-slovensku-postupna-marginalizace-sns/2010/11/07/>, 6. 2. 2015).

Pytlas, Bartek (2013). Radical-right narratives in Slovakia and Hungary: historical legacies, mythic overlaying and contemporary politics. *Patterns of Prejudice* 47 (2).

Ramet, Sabrina P. (1998). *Nihil Obstat – Religion, Politics And Social Change in East-Central Europe and Russia* (Durham: Duke University Press).

Sartori, Giovanni (2005). *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Sartori, Giovanni (2011). *Srovnávací ústavní inženýrství* (Praha: SLON).

Shibata, Yasuko (2009). The Fantasmatic Stranger in Polish Nationalism: Critical Discourse Analysis of LPR's Homophobic Discourse. *Polish Sociological Review* 2 (166).

SITA (2012). *Slota nazval Matoviča polobláznom a Hrnčiara gaunerom*. 21. 1. 2012 (<http://www.aktuality.sk/clanok/200285/slota-nazval-matovica-poloblaznom-a-hrnciara-gaunerom/>, 6. 2. 2015).

Smolík, Josef (2013a). *Krajně pravicové politické strany v zemích V4: historie a současnost* (<http://www.sav.sk/journals/uploads/09030849Smolik%20-%20OK.pdf>, 4. 1. 2015).

Smolík, Josef (2013b). *Národní strana v kontextu krajní pravice: 2003-2012* (Brno: CKD).

Smolík, Josef – Vejvodová Petra (2010). *Politický extremismus jako bezpečnostní hrozba?* In: Smolík, Josef – Šmíd, Tomáš a kol. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století* (Brno: MUNI PRESS).

Smolík, Josef – Vejvodová, Petra (2013). *Nové trendy české krajní pravice*, *REXTER*, 4. 5. 2013 (<http://www.rexter.cz/nove-trendy-ceske-krajni-pravice/2013/05/04/>, 24. 1. 2015).

SNS (2015). *Predsedníctvo SNS* (<http://www.sns.sk/predstavitelia/predsednictvo-sns/>, 6. 2. 2015).

SNS. *Vernosť Slovensku. Programové memorandum SNS* (<http://www.sns.sk/engine/assets/uploads/2010/03/Volebn%C3%A9-memorandum-2012.pdf>, 6. 2. 2015).

Svoboda, Vladimír (2003). *Dělnické listy a počátky hnutí* (<http://delnicka.strana.sweb.cz/delnickelisty/1-1.htm>, 29. 1. 2015).

Štatistický úrad SR. *Parlamentné voľby* (http://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/elections/parliament/about!/ut/p/b1/jZBNDolwEEbP4gk6lAJIWVdAGuS_iGwMC2MwAi6M5xcQlxZnN5n38s0MqlGF6r55tdfm2Q59c5_62j6XYUI9z2AA-cEFWeakIKmDTWGMwGkE4EcxmP3UkR-fRtkOZMESnu2JAcRafA0w-UGeYOYS7m-zOBjHPqZ5aGOAb77PmSBOCEBDboFkQmVuaprAzP_21wSs-EdUz4hugxnQvUgbYqwAVoIXQHNFJlbugh6dUqqCVt7I5g17NCF1/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/, 12. 3. 2015).

Štěpánek, Jiří (2005). *Na cestě bojů!* (<http://delnicka.strana.sweb.cz/uvod7.htm>, 28. 1. 2015).

Urubek, Tomáš (1999). *Význam a postavení národně orientovaných politických subjektů v současném slovenském stranicko-politickém systému*. In: Dančák, Břetislav – Fiala, Petr. *Nacionalistické politické strany v Evropě* (Brno: MPU), s. 80-91.

Vejvodová, Petra (2011). *Neonacismus*. In: Bastl, Martin – Mareš, Miroslav – Smolík, Josef – Vejvodová, Petra. *Krajní pravice a krajní levice v ČR* (Praha:

Grada), s. 139-194.

Vykoupilová, Hana (2000). Vlastenecká fronta a menšiny v ČR. *CEPSR 3 (II)*
(<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=114>, 1. 2. 2015).